

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Daniela Čechová

**Komentovaný překlad: Henning Scherf. Zwischen Macht und
Moral – eine politische Biografie. Vybrané kapitoly.**

Annotated translation: Henning Scherf. Zwischen Macht und Moral –
eine politische Biografie. Selected chapters.

Praha 2020

Vedoucí práce: Mgr. Věra Kloudová, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí této bakalářské práce Mgr. Věře Kloudové, Ph.D. za cenné připomínky, rady a čas, který věnovala konzultacím. Za konzultaci bych také ráda poděkovala Mgr. Ondřeji Kolářovi, Th.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se skládá ze dvou částí. Cílem první části je vytvořit český překlad dvou podkapitol knihy *Henning Scherf. Zwischen Macht und Moral – eine politische Biografie*, jejímž autorem je německý publicista Volker Mauersberger a jež byla vydána nakladatelstvím Edition Temmen roku 2007. Druhou částí práce je komentář k překladu, jenž obsahuje překladatelskou analýzu dle Christiane Nordové, popis metody a cíle překladu, vybraných překladatelských problémů, jejich řešení a také překladatelské posuny na základě typologie Jiřího Levého a Antona Popoviče.

Klíčová slova

překlad, překladatelská analýza, překladatelský problém, překladatelský posun, H. Scherf, Ch. Nordová, politika, biografie

Abstract

This bachelor thesis consists of two parts. The aim of the first part is to create an annotated translation of two subchapters of the book *Henning Scherf. Zwischen Macht und Moral – eine politische Biografie*, which was written by a German journalist Volker Mauersberger and published by Edition Temmen in 2007 from German to Czech. The second part of this thesis consists of a translation analysis according to Christiane Nord, a description of the method and the aim of the translation, selected translation problems, their solutions and also translation shifts based on the typology according to Jiří Levý and Anton Popovič.

Key words

translation, translation analysis, translation problem, translation shift, H. Scherf, Ch. Nord, politics, biography

1. Úvod	6
2. Překlad	7
3. Komentář k překladu	24
3.1. Překladatelská analýza textu	24
3.1.1. Vnětextové faktory	24
3.1.1.1. Vysílatel	24
3.1.1.2. Intence vysílatele	25
3.1.1.3. Příjemce	25
3.1.1.4. Médium	26
3.1.1.5. Místo	26
3.1.1.6. Čas	26
3.1.1.7. Důvod vzniku textu	27
3.1.1.8. Funkce a styl textu	28
3.1.2. Vnitrotextové faktory	28
3.1.2.1. Téma	28
3.1.2.2. Obsah	29
3.1.2.3. Presupozice	29
3.1.2.4. Výstavba a členění textu	30
3.1.2.5. Nonverbální elementy	31
3.1.2.6. Lexikum	31
3.1.2.7. Syntax	31
3.1.2.8. Suprasegmentální prostředky	33
3.2. Metoda a cíl překladu	34
3.3. Překladatelské problémy a jejich řešení	35
3.3.1. Lexikální rovina	35
3.3.1.1. Vlastní jména a názvy	35
3.3.1.2. Internacionalismy	37
3.3.1.3. Anglicismy	37
3.3.1.4. Kompozita	37
3.3.1.5. Zkratky	39
3.3.1.6. Termíny	40
3.3.2. Morfosyntaktická rovina	41
3.3.2.1. Změna času	41
3.3.2.2. Pasivum	42
3.3.2.3. Zájmeno <i>man</i>	42
3.3.2.4. Konjunktiv I	43
3.3.2.5. Modální sloveso <i>sollen</i>	44
3.3.3. Pragmatická rovina	45
3.3.3.1. Chyby, nedostatky a nepřesnosti ve výchozím textu	45
3.3.4. Stylistická rovina	46
3.3.4.1. Intertextualita	47
3.3.4.2. Biblické citáty	48
3.4. Překladatelské posuny a změny	50
3.4.1. Výrazové zeslabování	50
3.4.2. Intelektualizace	51
3.4.2.1. Zlogičťování textu	51
3.4.2.2. Vykládání nedořečeného	51
3.4.2.3. Formální vyjadřování syntaktických vztahů	52
4. Závěr	53
5. Zdroje	54
5.1. Primární zdroje	54
5.2. Sekundární zdroje	54
6. Příloha – výchozí texty	57

1. Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá překladem dvou podkapitol z knihy *Henning Scherf. Zwischen Macht und Moral – eine politische Biografie* německého novináře a spisovatele Volkera Mauersbergera z roku 2007.

Dvě překládané podkapitoly pocházejí z první kapitoly knihy. Jedná se o podkapitoly třetí a čtvrtou. Třetí podkapitola začíná symbolicky narozením Henninga Scherfa a věnuje se prvním fázím jeho života, což bylo jedním z důvodů pro její výběr. Čtvrtá podkapitola je věnována Scherfovi otci jako důležité postavě v jeho životě. Překládat část této knihy jsem se rozhodla na základě osobního zájmu o sever Německa a konkrétně Brémy, kde jsem se při svém pobytu mohla přesvědčit, že je Henning Scherf v Brémách známou a uznávanou osobností.

Překládané podkapitoly by mohly být buď součástí českého překladu celé knihy nebo by se mohly objevit i mimo knižní vydání. Mohly by být součástí většího celku, například výstavy věnované Henningu Scherfovi, historii či politice města Brémy či celého Německa a podobně. Texty by také mohly být součástí katalogu k výstavě. Lze si představit, že by překládané podkapitoly vyšly také v časopise, kupříkladu v rubrice věnované jednotlivým německým politikům, historii strany SPD či podobným tématům.

První část této práce obsahuje překlad zmíněných podkapitol z němčiny do češtiny. Druhá část práce sestává z komentáře tohoto překladu, překladatelské analýzy podle Christiane Nordové, metody a cíle překladu, vybraných překladatelských problémů, jejich řešení a také popisu překladatelských posunů na základě typologie Jiřího Levého a Antona Popoviče. K jednotlivým pasážím a příkladům je v komentáři odkazováno pomocí zkratk O (originál) a P (překlad) a čísla příslušného řádku.

2. Překlad

Nestvůra válka

Již narození syna Henninga 31. října 1938 bylo zastíněno událostmi, které dávaly tušit, že budoucnost přinese ještě něco horšího. Zavraždění tajemníka německého vyslanectví v Paříži Ernsta vom Ratha mladým židovským emigrantem provokuje jednotky SA, aby se v noci z 9. na 10. listopadu 1938 uchýlily ke krvavému vraždění Židů. To ještě žije drogist Heinrich Scherf se svou rodinou v brémské čtvrti Neustadt, vede s hrstkou zaměstnanců obchod a stává se svědkem násilných událostí, které se z hlavních tříd historického jádra Brém šíří dále městem. V ulicích Obernstraße a Sögestraße, Hutfilterstraße a Faulenstraße rozbíjejí jednotky SA výlohy židovských obchodů a ničí i jejich vnitřní prostory. Židovští obyvatelé jsou vyvečeni ze svých bytů a vzati do „ochranné vazby“, a to nejen v Brémách, ale v celé třetí říši. Heinrich Rosenblum z ulice Thedinghauser Straße, Selma Zwienicki z ulice Hohentorstraße, Leopold Sinasohn a manželé Goldbergovi jsou zavražděni: Prvních pět obětí z celkem 1 438 Židů, kteří v roce 1933 v Brémách žili a ze kterých více než polovina přišla o život. Nikdo se později doopravdy nemůže vymlouvat, že o násilnostech, které se v Brémách během tohoto nočního pogromu odehrály, nevěděl. Dvě hodiny po půlnoci je synagoga v ulici Gartenstraße (dnes Kolpingstraße), vysvěcená roku 1876, vypálena hulákajícími jednotkami SA. Městští hasiči přihlížejí a pouze chrání sousední domy před vzplanutím. Sídlo židovské obce, tzv. Rosenakhaus, je vydrancováno od sklepa až po střechu.

Ale násilí rozkurážených jednotek SA ještě pokračuje, když 10. listopadu ráno vláčí židovské muže ulicemi města. Následujícího dne jsou tito muži z Lloydova nádraží deportováni do koncentračního tábora Sachsenhausen/Oranienburg. „Kemleinovi, ke Gretě pořád stejně přátelští, považují štvance na Židy za něco daného, nenechávají se jimi rušit, jsou apolitičtí, a přitom zjevně potěšení panujícími poměry: lesk, pořádek, mír. Starý pan Kemlein, frontový voják, je plně přesvědčen, že pokud by bylo třeba, vyšlo by Německo ze zápasu proti celému světu vítězně.“ Slova židovského intelektuála Viktora Klemperera, zaznamenaná ve vzdálených Drážďanech, vystihují rozpoložení

30 německého obyvatelstva, jehož většina již dávno přijímá Adolfa Hitlera jako
vykonavatele německého vyššího poslání.

Také v Brémách, v kdysi tak hrdém hanzovním městě, zní nadšený potlesk.
Týden před listopadovým pogromem byl Hitlerův pověstný ministr zahraničí
Wilhelm Frick jako hostující řečník brémské Správní akademie s jásotem
35 oslavován. Ve svém projevu na téma „Postavení a úkoly úředníků v Říši“ se Frick,
který byl později v Norimberku odsouzen k trestu smrti, jako vždy zasazoval o to,
aby bylo zamezeno rozmachu „zhoubného židovství v soudnictví, umění, literatuře
a průmyslu“. Valná většina posluchačů mu za to nadšeně aplaudovala. A posluchači
tleskali také, když vládnoucí brémský starosta, SA-Gruppenführer Heinrich
40 Böhmecker, na shromáždění SA v brémském Casinu 11. listopadu 1938 pod dojmem
pogromu na Židy prohlásil: „Nějací fňukalové si stěžovali, že jsme byli moc drsní.
Já k tomu řeknu jen to, že to mohlo být ještě mnohem horší a že to ještě mnohem
horší může být...!“

Zklamání a smutek z toho, že se takové násilnosti odehrávaly před zraky
45 obyvatelstva, které si později chtělo ulevit od viny tvrzením, že o nich nemělo ani
tušení – takové kolektivní chlácholení sebe sama naplňovalo dospívajícího
Henninga Scherfa zas a znovu vztekem. „Zažil jsem tady v Brémách noční
bombardování. Vidím ještě, jak ze sklepů vynášejí mrtvolý. Mám dokonce ještě
v paměti vězně z koncentračních táborů, kteří ve městě uklízeli. Když jsem
50 si to zapamatoval já jako malý klučina, tak se vždycky divím, když tehdy už dospělí
lidé říkají: „My jsme to nevěděli.““ On, který přece jen nebyl v tradičním slova
smyslu válečným dítětem, protože mohl válku prožít v péči rodičů, popisuje
nacionální socialismus a válku jako „*nestvůru, která mě chce osobně zabít.*“

Obraz Adolfa Eichmanna – „muže ve vitríně“ – během procesu
55 v Jeruzalémě bude také patřit k jeho zvláštním vzpomínkám. Proces sleduje
pozorněji než mnozí z jeho vrstevníků. Nechce pochopit, že stav otřesení má
v poválečném Německu rychle ustoupit a být potlačen. Copak nebylo vraždění
Židů dávno pryč, spácháno nacisty, před kterými člověk přece vždy v soukromí
varoval? Tehdy bylo mnoho těch, kteří takto smýšleli a divili se mladému muži,
60 který se angažoval v Akci smíření (Aktion Sühnezeichen) a dobrovolně pracoval
v židovském kibucu. V 50. letech 20. století uzavřela Spolková republika Německo

„velký mír s viníky“, napsal tehdy novinář Ralph Giordano. Článek 131 Základního zákona Spolkové republiky Německo umožnil tzv. studenou amnestii i pro minulostí zatížené úředníky. Lékaři, právníci, učitelé i profesori vylézali z nor, ve kterých se schovávali. Jako by nic pokračovali v kariérách, splétali očka historiografického uklidnění, potáceli se mezi obhajováním a obviňováním a o Hitlerovi mluvili jako o „Nevysvětlitelném“, které jako d'áblovo mystérium spadlo z nebe. Jak později ve své knize analyzovali psychoanalytici Alexander a Margarete Mitscherlichovi, svalovali tehdy Němci svou potlačenou vinu na toto „ztělesnění zla“ – to politicky uvědomělá rodina Scherfových rozhodně odmítala. Neviděl snad člověk na vlastní oči, jak německé obyvatelstvo od roku 1933 reagovalo na Hitlera a nacionální socialisty? Nechovaly se snad církve a intelektuální elity trestuhodně? Proč byly mezilidské vazby mezi Němci a Židy již tak brzy, od roku 1933, přetřhány? Proč dlouholetý soused najednou nebyl dobrým sousedem? Henning Scherf, tento mladý muž, kterého již dříve nadchla Gándhího filozofie nenásilí, nechce věřit běžně rozšířené tezi o údajném „démonu Hitlerovi“ a v 60. letech bude patřit k těm mladým členům SPD, kteří nebudou popírat podíl různých společenských vrstev na vraždění Židů a kteří budou razantně protestovat proti Franzi Josefu Straußovi, když v Bavorsku prohlásí, že „Němci mají právo na to, nechtít už slyšet o Osvětimi“. Politika a justice upustila od trestního stíhání pachatelů – skandál nemající obdoby, který rozčílil leckterého člověka.

„Reakcionáři, jak jsme jim říkali, nechtěli mluvit o koncentračních táborech, o nacistických soudcích, o nacistických úřednících a o nacistických podnikatelích, kteří se vrátili na své staré pozice. Ale moji rodiče, moji přátelé a já, my jsme o tom chtěli nahlas mluvit.“ Protože vyrostl v okruhu kriticky smýšlejících křesťanů Vyznávající církve (Bekennende Kirche), kritizoval Scherf stále ostřeji zejména domnělé znovunastolení dřívějších poměrů, proti kterému chtěl bojovat. *„Vše, co bylo spojeno s Konradem Adenauerem, směřovalo k restauraci toho, co bylo; k potlačení kritických hlasů a navázání na skoro vše, co bylo předtím. To nebylo zpracování minulosti. Když potom Heinemann naléhavě poukazoval na německou otázku, byli jsme pro mírovou koexistenci s NDR, a ne pro znovuvyzbrojení Spolkové republiky, které znamenalo rozkol. Podle nás dokonce*

definitivní. *Mysleli jsme si, že už nikdy nedojde ke spojení, když teď budou ještě*
95 *obě části proti sobě zbrojit. Proto jsme se vrhli do tématu německé otázky, kde byl*
Adenauer vlastně neustále naším protivníkem. U Heinemanna jsem měl
každopádně poprvé pocit, že teď jsou osvobození Němci odpovědní za svoji zemi.
Do té doby byla společnost polarizovaná. Na jedné straně velká masa těch,
kteří se cítili poražení, kteří si říkali: Hitler byl sice blázen, ale se správnými lidmi
100 *bychom to bývali zvládli. A naproti tomu lidé jako my Scherfovi, kteří se od prvního*
okamžiku cítili jako osvobození.“

Jako mnoho tehdy angažovaných lidí vychází do ulic. Jako maturant jde
během prvního tzv. velikonočního pochodu (Ostermarsch) roku 1958 z Brém
do bývalého koncentračního tábora Bergen-Belsen – celý týden v neustálém
105 strachu, že účastníky zadrží policie, která zakázala průchod většími obcemi a městy.
Přitom zjišťuje, že právo demonstrovat si člověk někdy musí vybojovat. O rok
později jede spolu s angažovanými křesťany, levicově založenými kolegy z SPD
a pacifisty do Bonnu, aby společně s mnoha dalšími demonstranty protestoval proti
znovuvyzbrojení SRN. Jeho generace zažila obnovu země zpuštěné nacisty
110 z vnitřku i zvnějšku. Ale teď jako mnoho jeho kriticky smýšlejících vrstevníků trval
na tom, že spolu lidé v budoucnu mohou ve Spolkové republice, ale i mimo ni,
jednat jinak. *„Nechtěli jsme znovu skončit ve slepé uličce vlastního národa, chtěli*
jsme do Evropy, chtěli jsme otevřenou, tolerantní společnost.“ A tak jako
patnáctiletý jede se svým o rok mladším bratrem Michaelem stopem do Paříže, kde
115 poznávají jednu francouzskou rodinu, která později dostane pozvání, aby Scherfovy
v Brémách navštívila. Díky dětem poznají rodiče na obou stranách, že Francie není
nenáviděným úhlavním nepřítelem a že ani Německo už není kopií Německa
nacistického. *„Naší mezinárodní orientací a naší zvědavostí, jaký je život*
za hranicemi Německa, jsme přispěli k tomu, že Spolková republika prožila takový
120 *zázračný úspěch. My jsme byli nové německé obyvatelstvo.“*

Teprve o mnoho let později se u něj rozplyne protiklad, kterého si dlouho
nevšiml. Po tom, co si přečte knihu Heinricha Augusta Winklera *Der lange Weg*
nach Westen (Dlouhá cesta na Západ), zjistí, že po roce 1945 dostala pouze západní
část Německa opravdovou šanci stát se demokratickou zemí. Pochopí,
125 že konzervativní Adenauer byl vlastně ve svém politickém smýšlení

internacionalista a představitelé německé levice byli nacionalisté. „A to i když jsem vždycky měl za to, že levice jsou internacionalisté a pravice nacionalisté. To jsem pořádně pochopil teprve díky Winklerovi, že je to naopak. Adenauerovi bych se musel omluvit. Na toho jsem vždy útočil jako na někoho, kdo cynicky akceptoval
130 rozdělení Německa. A přitom jeho přičlenění Spolkové republiky k Západu umožnilo znovusjednocení Německa. On, konzervativec, byl internacionalista. Naproti tomu Schumacher, levičák, byl nacionalista. Adenauerovi se podařil historický čin, když tuhle nacisty zpusťšenou zemi s vnitřně zpusťšenými lidmi naladil na to, že šanci máme pouze při integraci k západní Evropě.“

135 I Henning Scherf se stejně jako jeho vzor Willy Brandt později divil Němcům, kteří se po válce dívali do hrobů, za které byli zodpovědní, aniž by řekli jediné slovo. Základem jeho chování se mu stala protestantská etika Gustava Heinemanna, o kterém slyšel již jako malý chlapec. V jeho brémské pracovně visí Heinemannova velká podobizna a on sám ho označuje za svého „intelektuálního
140 a politického otce“: Politika a morálka nejsou protikladem, ale kategorickým imperativem jeho politického jednání. S ohledem na tento mravní základ lze vysvětlit nekompromisní antimilitarismus žáka a později studenta, který si sám pro sebe již brzy a jasně určuje vnitřní hranici: Válka pro něj zůstává tím největším neštěstím, které by se mu kdy mohlo přihodit. Jeho nejoblíbenější historickou
145 figurou se stává Mahátmá Gándhí a Nelson Mandela je pro něj vůdčí osobností, kterou bude obdivovat celý život. „Když jsem ještě jako žák poprvé slyšel o Nelsonu Mandelovi, mluvili jsme o něm jako o příkladu nenásilného odporu. Když se Mandela rozhodl pro nelegální ozbrojený boj, divil jsem se tomu a potěšilo mě, že za ním i přesto dále stála Světová rada církví. Mírový a usmiřovací proces
150 v Jihoafrické republice je příkladem pro celý svět!“ S Mandelou se později setká během jeho státní návštěvy Německa a několikrát i v Africe.

Na otázku, jaké vojenské výkony obdivuje nejvíce, nedá nikomu, ani tomu nejzvědavějšímu novináři, žádnou odpověď. Během umístování amerických raket ve švábském Mutlangenu na začátku 80. let 20. století stojí v první řadě
155 nespokojených demonstrantů. Nebyla to žádná politická póza, ale důsledek hluboce zakořeněné pacifistické etiky, kterou mu do života dali jeho rodiče. Již v sedmnácti letech publikuje ve školních novinách brémského gymnázia v ulici Dechanatstraße

článek o odpírání vojenské služby. Když se jeden z učitelů ohradí a redaktorům vyčte, že přispívají k radikalizaci studentstva, hledá Henning Scherf autora, který by chtěl napsat obhajobu bundeswehru. Ve třídě ale nenajde nikoho, kdo by chtěl povinnou vojenskou službu podpořit. „*Všichni měli stejný názor jako já. Já jsem samozřejmě napsal článek o odpírání vojenské služby, ale chtěl jsem také, aby byl na druhé straně novin vytištěn i protinázor. Tak jsem prostě šel za příslušným referentem bundeswehru: Musíte mi pomoci! Chceme ve školních novinách otisknout diskusi na téma bundeswehr. Ve škole bylo pár starých učitelů, kteří bývali vojáky. Ale ti byli úplně omezení, když vyprávěli svoje historky z války. Ti už přestali myslet. O druhé světové válce mluvili tak, jako by byla neskončila totálním zhroutilím systému.*“

Takové kontroverze mu byly po chuti. Jak říká v ohlédnutí za svými třemi posledními školními lety, když diskutoval o kontroverzních politických tématech s lidmi jiného názoru, chtěl „aby to rachotilo“. Miloval diskusi a argumenty, které se během ní mohly vyostřit nebo rozplynout. Nechtěl se přikřčovat ani přizpůsobovat. „*To mi to pak lépe docvakne. To pak rád poslouchám. To jsem se naučil ve škole a je to tak dodnes. Zrovna děláme s Armény na diskusi o holocaustu s Turky. To je náročné. Nejde mi o to mít pravdu, ale žádám, aby alespoň dokázali snést, že existuje i fundamentálně odlišné pojetí arménské genocidy, která se odehrála před 90 lety, než je to jejich*“ Sklon zabývat se kontroverzními tématy a vyvolávat o nich diskusi se již od školních let vine jeho politickým životem. Když se Mladí socialisté, v té době na vzestupu, v 70. letech rozhodli již neudržovat kontakt s Mladými křesťanskými demokraty, přistupuje Henning Scherf na pozvání jejich tehdejšího předsedy, pozdějšího pověřence spolkové vlády pro kulturu Bernda Neumanna, k řečnickému pultu, aby s Mladými křesťanskými demokraty diskutoval. Od některých svých mladých kolegů za to sklídí kritiku. Jeho pozdější koaliční partner Neumann mu jeho tehdejší kuráž nikdy nezapomene. Kontroverzní výstavu o válečných zločinech wehrmachtu konající se v roce 2001, která byla díky němu proti vůli CDU k vidění na radnici, promění v politické téma, „*protože musíme nalézt způsob, jak spolu vycházet tak korektně, férově a s respektem, aby to byla dobrá kapitola brémské politiky.*“ Před zahájením plánované výstavy vyvolává více než půlroční diskusi, radí, uklidňuje

190 a povzbuzuje. Výsledek mluví v jeho prospěch: Přestože spor o roli wehrmachtu
zaměstnává brémskou veřejnost po mnoho týdnů, neobjevila se v Brémách během
výstavy žádná násilná akce, žádný hákový kříž ani žádný radikálně pravicový útok.
Když židovský historik Michael Wolffsohn během diskuse o tehdejší úloze
wehrmachtu vznesl neobvykle polemicky otázku, proč se na roli wehrmachtu
195 v období nacionálního socialismu lidé nezeptali vlastních otců nebo dědečků,
Scherf veřejně opáčí: *„Že to bolí, toho si všimli všichni. Tohle není žádná
inscenace, to je opravdu bolestivá konfrontace. Rád panu Wolffsohnovi dokážu,
že my tady v Brémách s různými názory a s různými životními příběhy máme sílu
se tomuto bolestivému a hořkému vypořádání s historií postavit a ukázat i na sebe.
200 Chci, abychom našli takový proces porozumění a vypořádání se s historií, který tuto
výstavu na radnici umožní. Není to zkouška moci, ale žádost směrem k civilní
společnosti, zda se s ranami nechceme vypořádat ve svém středu. A pro mě je tímto
středem pro občany ve městě radnice.“*

Něco skutečně změnit mírnou provokací – tak znělo Scherfovo celoživotní
205 politické motto. Tuto svou „symbolickou hraniční pozici“, jak jeho chování popsala
politická strany Zelených Antje Vollmerová, úspěšně praktikoval již od svých
školních let. Tento mladý muž, který již během školních let svými otázkami
provokoval učitele, jistě nemohl být uhlazeným a přizpůsobivým snaživcem. I jeho
bohabojný otec brzy pocítil, že jeho syn nebude vždycky tančit tak, jak píská.
210 *„Proč se nemůžu ani zeptat? Vím ještě, jak jsem se ve slohových pracích osvobodil
a řekl si, že teď budu psát, co si myslím! Najednou jsem si všiml, že to mělo dobrou
odezvu, a tak jsem psal a psal, a nakonec jsem se z otcovy dominance vypsál.“*

Později upřímně přiznává, že „být mezi lidmi“ patří k jeho nejoblíbenějším
činnostem. Tento sklon se u něj objevil již během posledních let na gymnáziu.
215 Tehdy se zajímá o SPD a ve věku 17 let se stává členem Mladých socialistů.
S jistotou by mohl pořád zůstat tím svéhlavým a také nekonvenčním člověkem,
který se nedal rychle a přehledně zařadit. Ale jeho snem byla brzy a jednoznačně
demokraticky osvícená civilní společnost, ve které chtěl uplatnit svou kritickou
účasť a smysl pro odpovědnost. Již jeho tehdejší zvolení mluvčím školy mu udělalo
220 dobře, protože najednou pocítil, že byla jeho nekonvenční angažovanost uznávána.
„To je přeci skvělé, když tě kamarádi ze třídy ve škole volí a ty máš ten pocit: Přeci

jenom nejsem takový chudáček nebo ubohá menšinová postava, ale oni mě všichni uznávají. “ Již brzy si dává předsevzetí, že nebude závislý na pochvale a potlesku. Chce zůstat autentický a nepodlehnout pokušení populismu. „*Dlouho jsem myslel, že budu teolog, farář nebo misionář. Myslel jsem, že přesně vím, co je mým úkolem, mým životním posláním. Kázat a být lidem nablízku. Ale když jsem si během školních let najednou všiml, že většina lidí vůbec nebyla v kostele a měla úplně jiné priority, nově jsem se zamyslel nad tím, kde bych mohl najít své místo. S každou novou zkušeností, se studiem a s mými rozličnými zaměstnáními se odpověď trochu měnila, ale všiml jsem si, že táhla jedna červená nit: Vždy jsem byl zúčastněný a ožil jsem, když jsem měl co do činění s lidmi. Jsem opakem meditujícího poustevníka, žiji z druhých, s nimi, potřebuji souhlas, ale i kritiku a nesouhlas. Jsem zvědavý na lidi, kteří myslí jinak a mají jiné náboženství.*“ Této zásadě zůstává věrný a jako aktivní politik jde často příkladem. Po atentátu na newyorské Světové obchodní centrum 11. září 2001 je jeho odpovědí na klíčící hysterické obavy o bezpečnost Den otevřených mešit (Tag der offenen Moschee). Ten má být signálem tolerance a smíření pro 40 000 brémských muslimů, i když je přes 1 000 z nich Spolkovým úřadem pro ochranu ústavy považováno za radikály nebo extremisty. Jako často v životě se pohybuje na hranici toho, co dovolují politické konvence. Navštěvuje devět muslimských modliteben a mezi nimi i Fatihovu mešitu, která je Spolkovým úřadem pro ochranu ústavy také vedena jako extremistická. Na zahájení Týdne islámu (Islam-Woche), uspořádaném brémským starostou poprvé v Německu, přijde 6 000 muslimských věřících. Akce se zúčastní katolíci i protestanté, zaměstnavatelé a mnozí zástupci brémského konzervativního establishmentu. Když brémští Kurdové po zatčení šéfa Strany kurdských pracujících (PKK) Abdullaha Öcalana hrozili násilím, sešli se muslimové ze všech mešit a spolků, podepsali mírový apel a ukázali tak to mírové smýšlení, o kterém se během Týdne islámu veřejně diskutovalo. Přestože byl Scherf vystaven mediální palbě konzervativní veřejnosti, muslimy povzbudil a zachoval důvěru v to, že je možné udržovat upřímný dialog s jinými náboženstvími. Jeho pokus začlenit do společnosti celé spektrum islámských uskupení, i ta podezřelá z latentního extremismu, proslul jako pokus „nemající alternativu“. Po jeho okružní jízdě po mešitách mu turecké noviny Milli Gazete poděkovaly titulkem: „Danke, Herr Scherf“ („Díky, pane Scherfe“).

Jako žáku a studentovi mu nestačilo pouze odmítat povinnou vojenskou službu. V době, kdy jiní sedmnáctiletí chlapci a dívky nadšeně poslouchají rokenrol, se přidává ke kvakerům, kteří jižně od Bonnu, tehdejšího hlavního města Spolkové republiky Německo, pořádají „workcamps“. Spolu s dalšími mladými lidmi renovuje sirotčince a také domky na předměstí města Worms, ve kterých naleznou útočiště uprchlíci, němečtí vojáci navrátilí se po letech z ruského zajetí a váleční invalidové. Později je členem Společnosti přátel pro pomoc v nouzi (Nothelfergemeinschaft der Freunde e.V.), která již od poválečných let spolupracuje s dalšími organizacemi, a během školních prázdnin odjíždí do Polska, aby se podílel na výstavbě mládežnických center. Je možné, že tohoto vysokého mladé muže, který rád nosí baret, vlněný kabát s kapucí a staromódní pumpky, proměna hodnot v hudbě, kterou s sebou přináší nastupující rokenrolová éra, zajímá. Ale Bill Haley a Elvis Presley, který roku 1958 přijíždí jako řadový voják americké armády přes Bremerhaven do Německa a rozhybe celou generaci lidí v úzkých džínách a v sukních do pasu s výraznými spodničkami, hrají hudbu pro masy mladých lidí, a ne pro lidi hudebně vzdělané. Je to hudba pro teenagery a dvacátníky, kteří chtějí objevovat nový svět: americké filmy, vylepšené mopedy a černé kožené bundy. Mnoho z nich vidí v rokenrolu autentickou hudbu vycházející ze spodu společnosti, která jde proti konvencím a ustrnulým představám o morálce. Hudbu dynamickou, smyslnou, erotickou. Tato otevřená a vzpurná hudba usměrňuje pocity generace, která se narodila za války a v konfrontaci se starými pořádky hledá nový směr. Ale k této generaci, která nový životní pocit hledá za pomoci idolů jako jsou Marlon Brando, James Dean a Elvis Presley, tento vážný mladý muž z Brém nepatří. Ve své protestantské morálce hledí jako málokdo nazpět. Nezabývá se amerikanizovanou společností, ale tím, co bylo. Válkou a mírem, troskami německé historie. „*Už jsme neměli v hlavě obrázek nepřítele, chtěli jsme mír se sousedy, chtěli jsme mezikulturní blízkost a výměnu názorů. Nadchli jsme se pro francouzské a britské intelektuály, chtěli jsme se vymanit ze schismatu Západ-Východ, cestovali jsme do Prahy, do Varšavy, našli jsme přátele za železnou oponou.*“ Když je Henning Scherf jednou znovu požádán, aby dobrovolně pracoval na „workcampu“, napíše svému mentorovi Helmutu Keusenovi, řediteli Evangelického studijního spolku Villigst (Evangelisches

Studienwerk Villigst): „Do ted' jsem všechnu budoucí činnost a k ní potřebné vzdělání chápal jako to, „být odpovědný za svět“. Dnes se k tomu připojil i farní sbor jako místo, kde se člověk musí osvědčit.“ Život jako zkouška nebo odpovědnost v solidární společnosti. I to je vedoucím motivem, který převezme 290 nejen on, nýbrž i oba jeho bratři a později i jeho tři děti, které se znovu a znovu angažují a pracují na „workcampech“ pořádaných na rozličných místech.

Když je po maturitě místním úřadem vojenské služby v Brémách vyzván, aby zdůvodnil svůj odpor k bundeswehru, píše Helmutu Keusenovi: „Povinná vojenská služba pro mě nepřípadá v úvahu, protože odmítám službu ve válce. Jsem 295 pevně přesvědčen, že můj názor musí být uznán. Otázkou je jen to, jakou instancí.“ Když se příslušný výbor 26. října 1959 u Keusena informuje, jaké důvody by mohly být pro odpírání vojenské uvedeny, dostává lapidární odpověď: „Pan Scherf odpírá povinnou základní službu z politických a náboženských důvodů. Vážnost jeho přesvědčení může dosvědčit i to, že nejen říká jasné „ano“ výkonu náhradní civilní 300 služby, ale že na tuto službu sám nahlíží jako na nutnost.“ A Keusen doplňuje: „Jsem přesvědčen, že to pro něj nebylo lehké rozhodnutí, ale že to bylo jeho přesvědčení, které ho donutilo stát se odpíračem vojenské služby.“ Jeho hluboký odpor k válce a službě „se zbraní v ruce“ nemohla změnit žádná diskuse. Již jako žák v tomto ohledu nestrpěl kompromisy a uznávaným odpůrcem vojenské služby 305 zůstává dodnes. Jako student se snaží spolupracovat na německém zákoně o výkonu náhradní civilní služby a jako člen mezinárodní Internacionály odpíračů vojenské služby (Internationale der Kriegsdienstverweigerer) za své přesvědčení účinně lobbovat. Když chce během studia práv po dokončení první státní zkoušky náhradní civilní službu nastoupit, je s nejasným odůvodněním odmítnut a vyzván, aby 310 nejprve dokončil povinnou odbornou praxi, tzv. referendariát. „Já jsem to cítil jako odmítnutí. Oni mě nechtěli mít v náhradní civilní službě, protože jsem pro ně byl jednoduše moc nebezpečný. Samozřejmě jsem ji chtěl využít i k tomu, abych organizoval nenásilný odpor. Ale oni neměli zájem přijmout někoho, kdo chtěl lidi politicky hecovat. Tak si tehdy prostě řekli: Necháme ho nejdřív dokončit studium. 315 Což v té době znamenalo čtyři roky k tzv. asesorské zkoušce, který byla státní zkouškou závěrečnou. Po ní jsem se jich ptal, jak to tedy se mnou vlastně bude. A oni, že je to ted' definitivní. Že mě už ani nemůžou platit, protože už jsem asesor.

Takže jsem službu nenastoupil. Ale když se mě pak ptali, odkazoval jsem vždy na své četné workcamps. Práci tam jsem považoval za náhradní civilní službu.“

320 Ve svém přesvědčení je důsledný. Sotva je znovu v kruhu svých tehdejších vysokoškolských spolužáků v Evangelickém studijním spolku Villigst, organizuje Scherf rozhovory o kladech a záporech povinné vojenské služby, na něž zve vojáky, odpírače vojenské služby i příslušeného vojenského kaplana. Sedí na pódiu a „čile, ale přece tolerantně“ diskutuje o této palčivé otázce. Ve střetu s ostatními vyjadřuje své „levicové svědomí“, zasazuje se o všeobecné odzbrojení a vyzývá ke spolupráci v rámci Akce smíření. Jeho vysokoškolští učitelé, spolužáci a tutorové jsou nadšeni: „Bylo to obohacující a vždy zajímavé. Ničí názor nebyl bagatelizován,“ pochvaluje si Wolfgang Piepenstock, který ve stejné době jako Scherf absolvoval před začátkem studia tzv. pracovní semestr. A Prof. Dr. Heinz-Eduard Tödt, jeden ze Scherfových tutorů, píše do posudku: „Nemám pochyb o tom, že postoje Henninga Scherfa určuje jeho svědomí.“

325
330

Jaké hodnoty ctí otec, může být určujícím podnětem pro dětství člověka i další rozvoj jeho osobnosti. „*Od té doby, co jsem začal myslet a přemýšlet, jsem měl kolem sebe politické prostředí,*“ prozradí brémský starosta později v interview Peteru Merseburgerovi. „*Když pocházíte z politické rodiny, jste prostě u toho.*“ Tato věta odkazuje na otcův vliv, kterému syn vděčil za to, co bylo v jeho pozdějším životě rozhodující – především hluboké ukotvení v církvi a teologii. „Nalevo stranická legitimace, napravo Bible“: I toto klišé bude celý život provázet mladého muže, který se po maturitě nadšeně pustí do studia a jehož povoláním se skoro náhodou stane politika. To nejdůležitější, co se díky křesťanství naučí, nejsou nějaká prázdná vyznání. „*Člověk se vždy musí ptát a přijmout víru a teologii za své*“ – to bude krédo tohoto mladého muže. Při přemítání o benediktinském hesle „Modli se a pracuj.“ se chápe příběhu o muži z vinic z Matoušova evangelia (Mt 20,1–16). Tento muž najímal po celý den muže na sklizeň. Večer dostali všichni stejnou odměnu bez ohledu na to, jestli pracovali jednu hodinu nebo celý den. Byl majitel vinice k dělníkům spravedlivý či nespravedlivý? Scherf považuje ideu tohoto příběhu za hodnotnou, jelikož může sloužit jako základ našeho soužití: Práce musí být rozdělována spravedlivě. Všichni se musí starat o ty, kteří práci nemají nebo pracovat nemohou – každý musí mít své živobytí. Toto podobenství

335
340
345

350 chce Scherf převést na dnešní svět práce. „*Právě dnes potřebujeme lidi, kteří jsou organizováni jinak než shora dolů, kteří myslí na celek a jsou ochotni pro něj pracovat.*“

Již v mládí chce podněcovat ostatní a umožňovat začátek něčeho nového. Při tom si je on, člověk pocházející z maloměšťácké rodiny, stále vědom toho, že to
355 byly tradice, které ho v dospívání utvářely. Literáti jako Theodor Fontane nebo Heinrich Böll, teologové jako Karl Barth nebo Dietrich Bonhoeffer, politici jako Mahátmá Gándhí nebo Nelson Mandela ho ovlivňovali po celý život. „*Nikdy jsem neměl pocit, že začínám od nuly. Viděl jsem se vždy jako dědice určité kultury, jako dědice politických a náboženských zásad.*“ Jestli ho něco z poselství křesťanství
360 zajímá, pak je to „čínorodá láska k bližnímu“, jak roku 1977 píše v kondolenci vdově po náhle zesnulém pokladníkovi SPD Wilhelmu Dröscherovi. „*Starat se tak, jak to dělal on [...] to by mělo být měřítkem pro všechny!*“ Tento popis něco vypovídá o křesťanském pastýři Dröscherovi, který bude později se stranickým politikem a senátorem strany SPD Scherfem spojován. „Dobrého člověka z Kirnu“,
365 jak se Dröscherovi přezdívalo, postaví Scherf stejně jako Gustava Heinemanna na piedestal jako „paměťhodný vzor“. „*Od smrti otce jsem nikdy nebyl tak bezmocný*“. I tato věta prozrazuje vnitřní náklonnost k muži, který politiku chápal jako čínorodou lásku bližního na vinici Páně. „Kdo půdu neobdělává, nemůže se divit, když z ní nic nevyroste. Bez kontaktu s lidmi nemohu dělat úspěšnou
370 politiku“, připomínal vždy Dröscher. Pevně spojen s vlastní problémy lidí – takový byl dobrý zástupce lidu. „Musí se činit a zodpovídat těm, kteří mu svěřili své požadavky.“

Otcův příklad

375 Byl to otec, kdo šel Henningu Scherfovi v ideálech příkladem. Od něj se učí, co může v ohroženém světě znamenat odvaha, civilní kuráž a to, že je člověk aktivním křesťanem. Otec mu ukazuje skoro naivní neochvějnost víry, která během nacistického režimu vede již brzy ke konfliktům, protože jak později Henning Scherf formuluje, šlo pouze a jediné o to, „*jestli budu držet s farním sborem nebo*
380 *ne*“. Otcova biografie, to není žádný příběh antifašistického hrdiny, ale příběh odolnosti, výdrže a snahy vzepřít se a nenechat se zdolat – životopis křesťana, který

se zbožně držel víry a nenechal se zastrašit nadávkami a provokacemi nacistů.
„Před naším malým obchodem stál příslušník SA, který měl lidem bránit u nás
nakupovat. A můj otec se snažil ten tlak vydržet tak, že se angažoval a zapojoval
385 do práce ve Vyznávající církvi.“

Mladý drogistu Heinrich Scherf přišel do Brém z Hannoveru. Pocházel
z pekařské dynastie s dlouholetou tradicí, která směla zásobovat welfský královský
dvůr. Emblém „královského dvorního dodavatele“ zdobil k radosti Heinricha
Scherfa rodinný erb, na který byl pyšný po celý život. Byla už tohle reminiscence
390 toho starého a osvědčeného, před čím smělý mladík ochotný riskovat utíkal?
Jeho otec zemřel brzy a svéhlavý syn se vydal na riskantní cestu k nezávislosti:
Opustil gymnázium a zvolil si povolání, které bylo spojeno s velkou moderností
a pokrokem, s chemií, farmacií a tinkturami. Stále častěji se totiž drogistické
obchody etablovaly jako nová konkurence klasických lékáren. Heinrich odešel
395 do Brém – i to byl smělý krok, protože znamenal ztrátu známého domácího
prostředí. Byl odkázán jen sám na sebe. Mladík, jehož vzdělání zahrnovalo pouze
obecnou školu a několik let gymnázia. Jeho děti později soudí, že jejich otec ve své
malé drogerii připomínal inteligentního lidového léčitele, který předběhl svou
dobu, všem problémům se stavěl čelem, byl vždy účastný a rozdával přátelské rady.
400 „Myslím, že drogerie byla tehdy něco jako prodejna se zdravou výživou, takže
takový předchůdce reformního směru zaměřeného na zdraví. Byl to ale také přístup
k novému životnímu stylu a jinému prostředí. Můj otec byl věřící a byl členem
Německého hnutí mládeže. Existují fotky, na kterých tancuje bosý v lese jen
v jednoduchých širokých bavlněných šatech. Dívky mají na sobě bílé košile
405 a tancují v kruhu a všichni jsou strašně šťastní. Byl to velký a hezký muž s krásnými
tmavými kudrnatými vlasy. A všichni ho zjevně měli rádi a byl jim sympatický.“
Člověk činný a zbožný, který povzbuzuje a podněcuje ostatní, věnuje se mnoha
věcem života a zajímá se především o alternativní metody léčení – tak jeho děti
a současníci popisují muže, který zapustí kořeny brémské čtvrti Alte Neustadt a po
410 tom, co zakoupí malou drogerii, se pro ostatní obyvatele rychle stane uznávaným
sousedem. Peníze sice zřídka kdy stačily pro všechny, vzpomíná jeho dcera Traute
Meierová, ale přece se Heinrich Scherf brzy v maloměstských poměrech čtvrti
Neustadt etabloval jako aktivní spoluobčan. Jako někdo, kdo výmluvně, přátelsky

a otevřeně radí ostatním, zajímá a stará se o ně a je příkladem toho, jak má vypadat
415 láska k bližnímu, protože, jak popisuje jeho dcera, věří jakýmsi „venkovským“
způsobem. Traute Meierová stála po mnoho let za pultem obchodu vedle otce,
vydávala léčivé přípravky a starala se o téměř všechny obchodní záležitosti. Zažila
otce, který byl „kaplanem pro všechny“, ale měl také strach z toho, že ho ostatní
odmítnou a distancují se od něj. Během konfliktů se někdy ukázal jako slabý.
420 Harmonie pro něj byla nade vše. „Měl dar přirozeného kontaktu s lidmi. Nikdo
se tak neuměl těšit ze společnosti a šířit veselou náladu,“ pochvaluje si jeho
dlouholetá přítelkyně Maria Schröderová, která se s ním často setkávala při práci
pro farní sbor při kostele sv. Štěpána. Tato kurážná učitelka byla v březnu roku
1942 spolu se třemi kolegyněmi odvolána ze zaměstnání, protože se snažila
425 poskytnout útěchu židovským rodinám před tím, než byly transportovány
do koncentračního tábora Malý Trostinec u Minsku. Ona i Heinrich Scherf
se opakovaně zasazovali o to, aby se mohli pokřtění Židé i po zavedení ponižujícího
označení Davidovou hvězdou účastnit všech církevních akcí.

„Bůh je Bohem, jenž nás zachraňuje. Je to on, Panovník Hospodin, kdo
430 vyvádí z tenat smrti.“ Tento biblický citát, motto svatební, se stane i životním
mottem muže, kterého i další lidé popisují jako věčně čilého křesťana: „Ať už byl
po dlouhém dni jakkoliv unavený, přitahovaly ho naše biblické hodiny, ve kterých
hledal sílu a poznání.“ Aktivní obchodník, který se později ujal zkoušení budoucích
drogistů v Brémské obchodní komoře, pracovitý člen předsednictva farního sboru
435 při kostele sv. Štěpána, která byla nejen o nedělích útočištěm věřících; starostlivý
otec, který by se byl rád stal farářem stejně jako jeho duchovně-teologičtí
spolubojovníci Wiard Rosenboom a Gustav Greiffenhagen. „Ježíš Kristus [...] je
jediné slovo Boží, jemuž máme naslouchat, v životě i smrti mu věřit a poslouchat
ho.“ Tato věta z tzv. Barmenského vyznání víry (Barmer Bekenntnis) z roku 1934
440 se stane absolutní duchovní zásadou muže, který od svého okolí očekává bohulibý
způsob života. V jeho rodině platila, podobně jak tomu často bývá v přísně
protestantských rodinách farářů, dvojí autorita: otcovská a náboženská.
K prohřeškům se nezřídka přiznávalo dvakrát – jednou rodičům a následně v tiché
modlitbě Bohu. Co platilo pro děti faráře ze spřátelené rodiny Greiffenhagenových,
445 to platilo i u Scherfových: „Od dětí faráře očekávají příkladné chování obě strany

– okolní svět i rodiče [...], vedle manželství musí vnitřní soulad farářova učení a plodnost jeho víry dokázat i výchova dětí.“ To, co z pozice syna napsal Martin Greiffenhagen o vlastní rodině, platilo i pro rodinu Heinricha Scherfa – podle dnešních měřítek rigidní výchova, během níž bylo na denním pořádku rychle udílet tresty. Za drzou poznámku dostaly děti pohlavek, musely tiše sedět bez hnutí nebo stát v koutě, tvrdší tresty nebyly vyloučené. Pokud něco nebylo dle jeho vůle, uměl být Heinrich Scherf velmi přísný. „*Vzadu v kanceláři visel malý karabáč. Díkybohu měl široké řemínky,*“ vzpomínal roku 2004 brémský starosta na otce, když navštívil dům v ulici Osterstraße, kde rodina bydlela a který byl již dříve prodán. Ve vzteku nabil otec synovi Michaelovi plácačkou na koberce. „Chceš výprask nebo za trest psát?“ I tato drakonická volba platila v této rodině, ve které za tichého protestu babičky, matky i sourozenců především otec vyžadoval, aby všichni jako správní věřící žili podle nejlepšího svědomí. Když jednou syn Michael, ostatně nejvzpornější ze všech dětí, něco provedl, musel padesátkrát napsat větu „Mezi mnou a mým otcem je velký rozdíl.“ Když lstivý Michael větu napíše jen jednou a pod ní s naprostým klidem devětačtyřicetkrát připiše uvozovky značící opakování, obávají se jeho starší sestry, co bude následovat – čekají přinejmenším výprask pro drzého syna. Ale otec ustoupí a pošle Michaela za trest jen do rohu pokoje. Ale i to byl pedagogický rigorismus, který by byl z dnešního pohledu nemyslitelný. I zpětně hodnotí k otci jindy kritická dcera jeho chování jako projev shovívavého milosrdenství. „Náš otec se uměl smát a uměl odpouštět. Ale rodinu řídil jako malé družstvo. Každé dítě na svém místě. Jen zřídka kdy se někdo z nás odvážil pípnout.“

Kdo byl stejně jako Heinrich Scherf dvanáct let zapleten do boje evangelické církve s totalitním státem Adolfa Hitlera, ten musel být silný – a nepochybně potřeboval pevný, neochvějný obraz světa. Na pozadí nastupujícího nacionálního socialismu hledali věřící Vyznávající církve důvěru a oporu, podle které by se mohli řídit. V rámci farního sboru kostela sv. Štěpána se smělý odpor křesťanů vytvořil kolem farářů Wiarda Rosenbooma a Gustava Greiffenhagena, kteří byli oba obháje Karla Bartha a pro které bylo samozřejmou povinností držet v rámci farního sboru pohromadě, tedy „být jako členové farního sboru kostela sv. Štěpána zajedno“. Oba věděli, že církev bude v roce 1933 „církví pokušení“,

neboť pro interní komunikaci, jež byla vydána napospas zrádcům a udavačům, platily již dlouho principy tzv. nouzového práva z Dahlemu (Dahlemer Notrecht).
480 V duchu evangelické synody, která se uskutečnila v říjnu roku 1934 v Berlíně-Dahlemu, byla křesťanská společnost mimo jiné vyzvána, aby se neřídila pokyny nacionálněsocialistické Říšské církevní vlády.

Paradoxně to byl Heinrich Scherf, kdo se provinil proti rozhodnutí vymezit se vůči nacionálněsocialistickým vlivům uvnitř církve. Jako Greiffenhagenův
485 a Rosenboomův důvěrník byl zasvěcen do interních záležitostí Vyznávající církve. V té byl nově dosazený zemský biskup Heinrich Weidemann často terčem kritiky. Směl s někým takovým člověkem vyjednávat? Brémský historik Dieter Koch, který se s Henningem Scherfem znal od školních let, tuší za krokem Heinricha Scherfa, který učinil v srpnu roku 1938, „křesťanskou naivitu“, mylnou vírou v to,
490 že s vysokým nacistickým hodnostářem lze vyjednávat o problémech lidí. Podnětem ke kompromitující návštěvě bylo Heinrichu Scherfovi jistě hluboké duševní pohnutí. Po smrti pastora Rosenbooma dostal Weidemann velkou šanci, když mohl v odporujícím farním sboru sv. Štěpána obsadit místo pastora. Rozumí se samo sebou, že se Weidemann rozhodl pro zástupce Německých křesťanů
495 (Deutsche Christen). Do fary vedle Greiffenhagena se měl nastěhovat pastor Herbert-Werner Fischer patřící k Německým křesťanům a od roku 1931 také k NSDAP – myšlenka, která byla pro všechny nesnesitelná. Vedle rodiny odvážného pastora Vyznávající církve, jenž byl špehován gestapem a několikrát zatčen, tedy muž, který nehlásal čisté evangelium, ale prokládal ho
500 nacionálněsocialistickými myšlenkami – to se nemohlo stát! Farní sbor nechtěl zástupce Německých křesťanů, ale faráře Vyznávající církve, pastora Wenera Frieseho, který měl nastoupit po zemřelém Rosenboomovi. Situace byla svízelná. I přesto se Heinrich Scherf rozhodl na vlastní pěst Weidemanna vyhledat a promluvit mu do svědomí. Nechal se doprovodit pouze členem Bratrské rady
505 Tobem Wesselsem. Udělal sice tento krok se zbožným záměrem a jednal ve víře, že by mohl s mocným biskupem promluvit jako křesťan s křesťanem nebo jako rovný s rovným a přesvědčit ho, ale tato akce byla od počátku odsouzena k neúspěchu. Sebestředného Weidemanna ani nenapadlo, že by měl přehodnotit své chápání křesťanství jako víry poplatné nacistickému režimu.

510 Heinrich Scherf byl po svém dobře míněném, ale nepodařeném pokusu ostře kritizován. Bylo mu vyčítáno, že zradil ducha rady, která měla jednat až po společné domluvě, že touto akcí zemského biskupa ještě posílil a že nejednal na pokyn rady, která po bouřlivém setkání rozhodla, že ho již jako člena nebude trpět. „Dvojím způsobem se vzdálil od základu Vyznávající církve, když požádal ve věci volby 515 faráře o pomoc zemského církevního vůdce, kterého Vyznávající církve neuznala, a tím vzbudil dojem, že Vyznávající církve uznává toto vůdcovství za možné,“ píše se v protokolu. Heinrich Scherf i Tobe Wessels byli z rady odvoláni a nahrazeni novými členy. Při odvolání Tobeho Wesselse Heinrich Scherf ještě zapisoval do protokolu a na závěr připsal citát: „Pane, Tobě vzdálen žiji. Pane, Tobě vzdálen 520 umírám, Pane, Tobě vzdálen jsem navěky.“ O pár dní později, po rozhodnutí farního sboru, by ale on sám potřeboval útěchu. Jeho role jako představitele Vyznávající církve byla u konce. Zůstal jí ale věrný a po válce byl zvolen do jejího předsednictva, ke kterému, i přes to, co se událo, patřil až do své smrti roku 1965. „S radostí až do poslední chvíle vzpomínal na dobu pravé pospolitosti ve víře 525 během zlé nouze v období nacionálního socialismu.“ Taková jsou pochvalná slova Marie Schröderové, která s ním ve Vyznávající církvi zažila nouzi i napadání a podle níž přivedl tento muž svou velkou rodinu do života farního sboru s radostí a samozřejmostí a u všech svých dětí vzbudil příkladný pocit společenské odpovědnosti. „Až do poslední chvíle neoblomně hájil politickou odpovědnost 530 křesťana.“

3. Komentář k překladu

3.1. Překladatelská analýza textu

Předmětem této kapitoly je překladatelská analýza vycházející zejména z modelu Christiane Nordové, v níž jsou analyzovány faktory komunikativní funkce, resp. situace výchozího textu. Tyto faktory dělí Nordová na vnětextové a vnitřetextové.¹ Analýza se také věnuje cílovému příjemci a funkci textu.

3.1.1. Vnětextové faktory

3.1.1.1. Vysílatel

Autorem a zároveň vysílatelem výchozího textu, tedy knihy *Henning Scherf. Zwischen Macht und Moral – eine politische Biografie*, je německý publicista Volker Mauersberger. Mauersberger se narodil roku 1939 ve Výmaru a po studiu sociálních věd v Münsteru a Göttingenu působil jako redaktor v *Západoněmeckém rozhlase (WDR)*. Od roku 1977 působil jako rozhlasový redaktor veřejnoprávního média *ARD* v Madridu. Mezi lety 1983 a 1986 působil jako šéfredaktor v *Rádiu Brémy*. V rámci tohoto zaměstnání se s městem Brémy, s jeho historií, obyvateli a s poměry, které v něm panovaly, jistě podrobně seznámil, z čehož mohl následně čerpat při psaní knihy. V roce 1986 se autor vrátil jako zahraniční korespondent *ARD* znovu do Španělska. O šest let později začal pracovat jako politický korespondent z Bonnu a Berlína pro různé rozhlasové stanice a také pro týdeník *Die Woche*. Z autorova životopisu vyplývá, že se kromě situace ve Španělsku detailně orientuje i v oblasti politiky a že také detailně zná město Brémy a jeho obyvatele. V první větě předmluvy autor knihy uvádí, že ho na nápad napsat biografii Henninga Scherfa přivedlo jeho vystoupení ve Spolkové radě 6. února 1998 v Bonnu, kterého se autor jako novinář zúčastnil. Autor může při své publikační činnosti čerpat také ze studia sociálních věd (tématem jeho disertační práce se stal politický konzervatismus v období Výmarské republiky).

Kromě publicistické činnosti je Volker Mauersberger také autorem několika knih. Historickými tématy se zabývají například knihy *Spanien – Wandel nach Europa* nebo *Hitler in Weimar*. Roku 2014 vyšel jeho kriminální román *Kalte Wut*. Žádná z jeho knih nebyla zatím přeložena do češtiny.

---

¹ NORD, Christiane, 1995. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevante Textanalyse*. 3. vyd. Heidelberg: Groos, s. 40. ISBN 3-87276-649-X.

3.1.1.2. Intence vysilatele

Záměrem autora je zprostředkovat čtenáři obraz osobního i politického života Henninga Scherfa a přesvědčit čtenáře o jeho výjimečnosti.

Jak již z názvu vyplývá, jedná se o politickou biografii a autor s cílem vysvětlit význam jednotlivých kroků a událostí přináší čtenáři i doplňující a vysvětlující informace týkající se politického a historického dění zejména ve 2. polovině 20. století (především ve Spolkové republice Německo). Ve snaze ještě více vzbudit čtenářův zájem o téma připojil autor k textu i materiály jako fotografie a skici.

3.1.1.3. Příjemce

Příjemcem výchozího textu je pravděpodobně dospělý čtenář, jenž disponuje velmi dobrou znalostí německého jazyka a německé kulturní a politické oblasti a pravděpodobně také alespoň středním vzděláním. Vzhledem k tématu knihy lze u příjemce předpokládat zájem o historii (Německa či města Brémy), o politické dění obecně a zejména pak o osobu samotného Henninga Scherfa. I když autor v některých částech přináší doplnění či vysvětlení jednotlivých faktů, spoléhá se na mnoha místech na to, že jsou rozličné organizace, reálie a jména příjemci známa a není nutné je dále vysvětlovat. Text není primárně určen příjemci s odborným vzděláním v oblasti politologie nebo historie, ale široké veřejnosti, jelikož případnou neznalost tématu lze doplnit nepříliš složitou rešerší. Je možno předpokládat, že někteří z čtenářů, kteří se pro čtení knihy rozhodnou, tak učiní na základě toho, že přímo pocházejí z města Brémy či jeho okolí a se jménem Henninga Scherfa se již setkali.

Stejně jako příjemce výchozího textu má i předpokládaný příjemce cílového textu zájem o historii a politiku Německa. Je myslitelné, že je mu známa postava Henninga Scherfa, ale pravděpodobně bude tento politik českému čtenáři znám mnohem méně než čtenáři německému. Co se týče věku a vzdělání, neliší se příjemce cílového textu od příjemce textu výchozího. Vzhledem k tomu, že příjemci cílového textu pocházející z českého prostředí pravděpodobně nebudou disponovat tak hlubokou znalostí německých reálií, kultury a politiky jako příjemci výchozího textu, je žádoucí některá fakta a pasáže vysvětlit či doplnit. Zároveň však není nutné tak činit na všech místech, jelikož lze předpokládat, že příjemce, jehož zaujme kniha věnující se úzkému a specifickému tématu, bude ochoten věnovat čas hledání doplňujících informací, pokud by nějakou informaci neznal nebo nepochopil. U příjemce cílového textu není nutná znalost německého jazyka, ale jelikož je předpokládán jeho zájem

o Německo obecně, lze v přiměřené míře v textu vedle českého překladu uvádět i originální názvy organizací atd.

3.1.1.4. Médium

Dvě podkapitoly překládané v rámci této práce pocházejí z knihy *Henning Scherf. Zwischen Macht und Moral – eine politische Biografie*, která vyšla roku 2007 v nakladatelství Edition Temmen. Jedná se o text konceptuálně i substanciálně psaný. Psaný projev je spojen s požadavkem připravenosti, jazykové i faktické správnosti a promyšlené kompozice² výchozího textu a tyto aspekty by se měly odrážet i v textu cílovém.

3.1.1.5. Místo

Nakladatelství Edition Temmen, ve kterém vyšel německý originál knihy, sídlí v Brémách. Jelikož je téma knihy s tímto městem úzce spjato, lze očekávat, že bude pro čtenáře pocházející z Brém zajímavé, a je tedy i opodstatněné, že kniha vyšla právě tam. V textu jsou zmiňovány konkrétní části města, ulice i podniky v Brémách. Jak již bylo zmíněno, je místo vydání výchozího textu (Brémy) spojeno s příjemcem výchozího textu a jeho znalostí brémských (a obecně německých) reálií, kultury a politického prostředí.

Konkrétní místo vydání nemá v rámci německé jazykové oblasti vliv na jazyk, jakým je kniha psána. V malé míře se v knize objevují výrazy typické pro severoněmecké prostředí – například u citátů Henninga Scherfa, kde používá slovo *Pöks* (O, ř. 55), jinak je ale psána spisovnou němčinou.

Příjemce cílového textu se zpravidla nachází v České republice, kde by český překlad vyšel, a nelze u něj předpokládat stejné znalosti jako u příjemce výchozího textu. Je tedy třeba některé jevy, jména, či události doplnit či vysvětlit. Místo děje je nutno zachovat a v tomto ohledu tedy nelze lokalizovat.

3.1.1.6. Čas

Ze seznamu použité literatury, v němž jsou uvedeny i zdroje z roku 2007, je možno odvodit, že kniha byla napsána či přinejmenším dokončena bezprostředně před svým vydáním

---

²HOFFMANOVÁ, Jana. PROJEVY MLUVENÉ A PSANÉ. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017 [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PROJEVY%20MLUVENÉ%20A%20PSANÉ>

roku 2007. To lze rozeznat také ze skutečnosti, že závěrečný rozhovor autora s Henningem a Luisou Scherfovými pochází z července roku 2007. Doba vzniku se odráží i v textu, když autor například poprvé zmiňuje postavu Bernda Neumanna: *auf Einladung des damaligen Junge-Union-Vorsitzenden und heutigen Staatsministers für Kultur, Bernd Neumann* (O, ř. 202–203). V rámci překladu vznikajícího třináct let po vydání originálu je smysluplné takové informace aktualizovat. Jedním z řešení je například překládat tuto pasáž jako: *na pozvání tehdejšího předsedy Mladých křesťanských demokratů, pozdějšího pověřence spolkové vlády pro kulturu Bernda Neumanna* (P, ř. 181–182). Z toho důvodu nebyl v cílovém textu použit doslovný překlad německého *heutigen*, tedy *dnešního* – ale varianta *pozdějšího*, jelikož Bernd Neumann zastával tuto funkci mezi lety 2005 a 2013. Kniha obsahuje i mnoho dalších příkladů, u nichž by bylo vhodné při překladu takto postupovat.

3.1.1.7. Důvod vzniku textu

Jak bylo již zmíněno, je prvotní nápad napsat biografii Henninga Scherfa spojen se Scherfovým vystoupením ve Spolkové radě v únoru roku 1998 (*Die Idee zu diesem Buch ist vor fast zehn Jahren, am 6. Februar 1998 auf der Pressetribüne des Bundesrates in Bonn entstanden, ...*³), kterého se autor zúčastnil jako novinář. Podle jeho vlastních slov zaujala autora mimo jiné Scherfova nekonvenčnost, jeho spojení s realitou a blízkost lidem, které během své dlouholeté práce novináře při pohledu na množství „bezbarvých“ politiků, kteří se pouze řídí pokyny své strany a touží jen po budování vlastní kariéry, začal postrádat. Prvotní myšlenku a vydání knihy dělí tedy 9 let. V závěrečném poděkování hovoří autor o rozsáhlé rešerši vycházející z rozličných archivů, materiálů i osobních rozhovorů, což jistě vyžaduje čas. I když v textu nenajdeme jasnou informaci o tom, proč kniha vychází právě v roce 2007, je možné se domnívat, že čas vydání souvisí jednak s tím, že autor již provedl dostatečnou rešerši tématu a měl dostatek času vytvořit i text samotný, jednak s tím, že se roku 2005 Henning Scherf rozhodl ukončit politickou kariéru a odejít do důchodu a začal se (i jako autor) věnovat tématu stáří a stárnutí. Jeho odchod z politiky a symbolické uzavření této kapitoly mohlo být autorovi Scherfovy politické biografie impulsem k jejímu dokončení a vydání.

---

³ MAUERSBERGER, Volker, 2007. *Henning Scherf. Zwischen Macht und Moral – eine politische Biografie*. Bremen: Edition Temmen, s. 9. ISBN 978-3-86108-369-6.

3.1.1.8. Funkce a styl textu

V rámci funkční stylistiky lze podle Minářové biografii zařadit mezi útvary sekundárního funkčního stylu nazývaného literatura faktu. Jedná se tedy o text náležící k tzv. vyššímu stylu, jenž se vyznačuje jazykovou i kompoziční propracovaností⁴. Dochází zde k „prolínání funkce odborně sdělné s funkcí estetickou“⁵. Čtenář, který sáhne po tomto typu literatury, vyhledává kromě kvalit estetických i nové poznatky a informace.⁶ Funkce odborně sdělná se v textu projevuje mimo jiné přítomností četných faktů týkajících se politické situace či politického a historického vývoje. Funkci estetickou mají mimo jiné obrazná vyjádření a popisy, které mají působit na čtenářovu představivost nebo ilustrovat konkrétní náladu. K těmto dvěma funkcím se připojuje v menší míře také funkce persvazivní, jelikož autor dává (kupříkladu pomocí řečnických otázek) najevo svůj postoj k tématu.

Podle Jakobsonova dělení funkcí⁷ dominuje ve výchozím textu funkce referenční. Jak ale sám uvádí: „Těžko bychom však našli jazykové sdělení, jenž by plnilo pouze jedinou funkci.“⁸ Z dalších funkcí je v textu patrná například funkce poetická, zastoupená rozličnými stylistickými a jazykovými prostředky (například syntaktickým paralelismem zmiňovaným v kapitole *Syntax* či užíváním obrazných pojmenování), a také funkce fatická, kterou mají například citáty či řečnické otázky, jež slouží k udržení pozornosti čtenáře.

3.1.2. Vnitrotextové faktory

3.1.2.1. Téma

Nordová uvádí, že u některých druhů textu lze téma rozpoznat již z nadpisu (případně v kombinaci s podnadpisem atd.)⁹, což platí i pro celou knihu, ze které pocházejí dvě překládané podkapitoly. Z názvu lze určit, že hlavní postavou, na kterou se bude kniha zaměřovat, je postava Henninga Scherfa. Zároveň již název obsahuje informaci, že se jedná o jeho životopis a že pozornost bude věnována především jeho působení v politice. Dále jsou vyzdvíženy dva hlavní aspekty, moc a morálka, které autor s ohledem na Scherfovo působení průběžně v textu zmiňuje. Dílčí témata jednotlivých kapitol a podkapitol jsou také více či méně explicitně

---

⁴ MINÁŘOVÁ, Eva, 2010. *Stylistika češtiny*. Brno, s. 81. ISBN 978-80-210-4973-4.

⁵ Tamtéž, s. 81.

⁶ Tamtéž, s. 81.

⁷ JAKOBSON, Roman, 1995. *Poetická funkce*. Jinočany: H&H, s. 75. ISBN 80-85787-83-0.

⁸ Tamtéž, s. 78

⁹ NORD, Christiane, 1995. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevante Textanalyse*. 3. vyd. Heidelberg: Groos, s. 98. ISBN 3-87276-649-X.

naznačena v jejich názvu. Podkapitoly *Das Ungeheuer Krieg* a *Das Vorbild des Vaters* jsou třetí a čtvrtou podkapitolou první kapitoly knihy, jež se nazývá *Im Schatten des Krieges – Familie und Jugend*. Z názvů vyplývá, že první kapitola se zabývá mládím Henninga Scherfa a jeho rodinou.

3.1.2.2. **Obsah**

Podkapitola *Das Ungeheuer Krieg* začíná narozením Henninga Scherfa. V dalších odstavcích líčí autor řádění jednotek SA v Brémách na podzim roku 1938, Scherfův postoj k druhé světové válce a k náladě ve společnosti po jejím skončení, dále jeho názor na armádu a odmítavý postoj vůči povinné vojenské službě, jeho dobrovolnickou práci na tzv. workcampech, jeho spojení s Evangelickým studijním spolkem Villigst a další dílčí epizody z jeho mládí či pozdějšího života. V podkapitole *Das Vorbild des Vaters*, která je kratší než první zmíněná, se autor zaměřuje na život Heinricha Scherfa, otce Henninga Scherfa, na jeho životní osudy, osobnost, příslušnost k Vyznávající církvi a působení v rámci brémského farního sboru sv. Štěpána. Čtvrtá podkapitola navazuje na podkapitolu třetí. I když děj knihy postupuje v obecném rámci chronologicky, je tento postup velmi často narušen komentáři a citáty různých osob z pozdější doby i epizodami, které se odehrály až později a kterými se autor například snaží doložit nějakou vlastnost postav nebo jejich názor. Některé události, které autor považuje za příznačné, zmiňuje dokonce v rámci knihy na více místech.

3.1.2.3. **Presupozice**

Jako presupozice označuje Nordová informace, které vysílatel předpokládá u příjemce. Při produkci textu musí vysílatel správně odhadnout situaci, relevanci toho, co sděluje a také to, jakou míru vědomostí a znalostí již příjemce má, jelikož jeho cílem je, aby příjemce sdělení pochopil. Kromě situace a reálií se mohou presupozice týkat i dalších informací, jako je kupříkladu biografie autora, estetické teorie, druh textu, náboženství, filozofie, ideologie nebo kultura a politika určitého období.¹⁰

Jak bylo již zmíněno v kapitole 3.1.1.3. *Příjemce*, předpokládá autor u příjemce znalost německého prostředí, kultury, historie a politiky a také světové politiky, světového dění (*New*

---

¹⁰ NORD, Christiane, 1995. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevante Textanalyse*. 3. vyd. Heidelberg: Groos, s. 110-111. ISBN 3-87276-649-X.

Yorker Attentat vom 11. September 2001), kultury (např. hudby) a náboženství. Například zkratky německých politických stran autor nevysvětluje (CDU, SPD, PKK).

Ve výchozím textu se objevuje množství jmen, která mají být čtenáři známá, jelikož k nim autor nepřipojuje vysvětlení. Jsou to například osobnosti z oblasti politiky (Willy Brandt, Gustav Heinemann, Mahátma Gándhí, Nelson Mandela), literatury (Heinrich Böll, Theodor Fontane) a teologie (Karl Barth, Dietrich Bonhoeffer). U méně známých osobností autor vysvětluje, o koho se jedná (např. u politika Bernda Neumanna). Stejně tomu je i u politické situace a jejího vývoje (autor předpokládá rámcovou znalost politiky ve Spolkové republice Německo a ve světě, ale ne detailní znalost politického vývoje v Brémách).

Další oblastí, jejíž znalost autor u příjemce předpokládá, je oblast náboženství, respektive křesťanství (především Bible). Jedná se ale pouze o základní znalost (například že jsou příjemci známy části Bible jako žalmy nebo Matoušovo evangelium). Dále také předpokládá znalost některých reálií spojených s církvemi v Německu během 30. let 20. století a druhé světové války (*Deutsche Christen, Bekennende Kirche*), zároveň ale vysvětluje, co znamená pojem „*Dahlemer-Notrecht*“ (O, ř. 542).

Za samozřejmou považuje autor příjemcovu znalost tématu nástupu Adolfa Hitlera k moci, znalost druhé světové války: například význam roku 1933: *Hatte man nicht mit eigenen Augen gesehen, wie ab 1933 die deutsche Bevölkerung auf Hitler und die Nationalsozialisten reagierte?* (O, ř. 79–81) a znalost nacistických hodností a organizací (SA-Trupps, SA-Gruppenführer). Z poválečných let je možno zmínit například proces s Adolfem Eichmannem: *Das Bild Adolf Eichmanns während seines Prozesses in Jerusalem, ...* (O, ř. 60).

3.1.2.4. Výstavba a členění textu

Kniha, ze které překládané podkapitoly pocházejí, obsahuje předmluvu, devět kapitol rozdělených vždy do několika dalších podkapitol, rozhovor autora s Henningem Scherfem a jeho manželkou Luisou, poděkování autora, seznam použité literatury a zdrojů rozdělený podle jednotlivých kapitol, seznam zdrojů použitých obrázků, rejstřík osob a medailonek autora. Celkový rozsah je 362 stran. Samotný text je členěn do odstavců a z kategorie, kterou Nordová označuje jako intexty¹¹, lze zmínit citáty, které jsou v textu vyznačeny uvozovkami. Kniha není součástí žádného většího celku, například edice. Uvozovky se v textu kromě citátů

---

¹¹ NORD, Christiane, 1995. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevante Textanalyse*. 3. vyd. Heidelberg: Groos, s. 117. ISBN 3-87276-649-X.

objevují také například u cizích slov nebo u obrazných, netradičních, či naopak ustálených pojmenování jako »*Mann im Glaskasten*«, »*work camps*« nebo »*Rosenakhaus*«.

3.1.2.5. Nonverbální elementy

Názvy kapitol a podkapitol (a obecně nadpisy) jsou v textu psány tučně a v jiném fontu (bezpatkový font písma) než zbytek textu. Citáty jsou označeny uvozovkami a jsou psány stejným fontem jako text. Jedná-li se o citáty přímo Henninga Scherfa, jsou psány kurzívou. V překladu dvou podkapitol je zachováno značení citátů tučným, větším a bezpatkovým písmem u nadpisů i kurzívou, pokud je v originále. Jiné písmo nadpisů nemá ale ve výchozím jazyce jiný než estetický význam. V případě nutnosti by bylo možné psát celý text pouze jedním fontem. Boční uvozovky užívané ve výchozím textu jsou v cílovém textu nahrazeny uvozovkami dvojitými, které jsou pro české texty doporučovány. Na stranách 65–80, 145–160 a 225–240 se nacházejí fotografie zachycující Henninga Scherfa, jeho ženu a další osoby v různých obdobích a také Scherfovy skici z cest. K fotografiím a skicám je vždy připojen popisek. Ve dvou překládaných podkapitolách se žádné fotografie ani skici nenacházejí.

3.1.2.6. Lexikum

Výchozí text je psán spisovným jazykem. Objevuje se v něm množství názvů, zkratk, kompozit a anglicismů. Nalezneme v něm také přirovnání, obrazná vyjádření, frazémy a termíny z oblasti práva (např. *Assessor-Examen*, *Refendariatszeit*), náboženství (např. *Nächstenliebe*, *Versuchung*), filozofie (např. *kategorischer Imperativ*), armády (např. *Kriegsdienstverweigerer*, *Ersatzdienst*) a politiky (např. *koaliční partner*). Jak již bylo zmíněno, používá Henning Scherf v jednom z citátů severoněmecké slovo *Pöks*, pro označení sebe sama jako malého dítěte. V Scherfových citátech se v některých pasážích projevuje hovorovost a citové zabarvení například užitím zájmena *die* místo zájmena *sie*: *Die wollten mich nicht im Ersatzdienst haben, weil ich für die einfach zu gefährlich war.* (O, ř. 348–349)

Překladačskými problémy spojenými s oblastí lexikální se blíže zabývá kapitola 3.3.1 *Lexikální rovina*.

3.1.2.7. Syntax

Výchozí text obsahuje mnoho dlouhých a rozvinutých souvětí, ale i věty kratší, které přispívají k dynamičnosti textu a udržení čtenářovy pozornosti:

- Heinrich Scherf war als junger Drogist von Hannover nach Bremen gekommen, Spross einer traditionsreichen Bäckerdynastie, die das welfische Königshaus beliefern durfte – das Signum, »königlicher Hoflieferant« gewesen zu sein, schmückte zur Freude von Heinrich Scherf das Familienwappen, auf das er ein Leben lang stolz blieb. (O, ř. 434–438)
- Die Lage war prekär. (O, ř. 567)

V některých případech byla v překladu souvětí rozdělena do kratších vět nebo bylo pořadí vět za účelem větší plynulosti změněno:

- Wie viele damals Engagierten geht er auf die Straße, marschiert als Abiturient ... (O, ř. 112–113)
- Jako mnoho tehdy angažovaných lidí vychází do ulic. Jako maturant jde ... (P, ř. 102)

V textu se také objevují otázky. V jednom případě dokonce za sebou následují hned čtyři:

- Hatte man nicht mit eigenen Augen gesehen, wie ab 1933 die deutsche Bevölkerung auf Hitler reagierte? Hatten sich Kirchen und intellektuelle Eliten nicht sträflich verhalten? Warum waren die menschlichen Bindungen zwischen Deutschen und Juden schon ganz früh, ab 1933, zerbrochen? Warum war plötzlich der langjährige Nachbar kein guter Nachbar mehr gewesen? (O, ř. 79–84)

Objevuje se v něm také syntaktický paralelismus. Opakování je zachováno také v překladu, kde je pouze poslední člen oddělen spojkou *a*. Pokud by se tak nestalo, působilo by souvětí v češtině příliš neobvykle.

- *Die Reaktionären, wie wir sie nannten, wollten nicht über die Konzentrationslager reden, nicht über die Nazi-Richter, nicht über die Nazi-Beamten, nicht über die Nazi-Unternehmer, die wieder in ihre alte Positionen zurückkehrten. ...* (O, ř. 93–95)
- *Reakcionáři, jak jsme jim říkali, nechtěli mluvit o koncentračních táborech, o nacistických soudcích, o nacistických úřednících a o nacistických podnikatelích, kteří se vrátili na své staré pozice. ...* (P, ř. 83–85)

Dalším jevem jsou věty se zájmenem *man*, jimž je věnována kapitola 3.3.2.2 *Zájmeno man* a eliptická spojení.

Věty či souvětí jsou ve velké míře spojeny dvojtečkou či pomlčkou. Za pomlčkou často následuje dovysvětlení nebo doplnění předchozí věty. Užití dvojtečky i pomlčky ilustruje například níže uvedená pasáž, ve které po dvojtečce i pomlčce následuje upřesnění toho, o čem autor hovoří. Pomlčka, dvojtečka či středník nebyly v překladu zachovány vždy. V některých případech byly například nahrazeny tečkou či spojkou.

- In dieser Familie ereignete sich, ähnlich wie es häufig in strengen protestantischen Pfarrhäusern der Fall sein kann, eine Verdoppelung von väterlicher und religiöser Autorität: Verfehlungen wurden nicht selten zweimal eingestanden – einmal den Eltern und danach im stillen Gebet Gott gegenüber. (O, ř. 496–500)

3.1.2.8. Suprasegmentální prostředky

Podle Nordové obsahují vedle textů mluvených i texty psané, které si čtenář čte potichu pro sebe, neodmyslitelnou zvukovou podobu, na jejímž základě může rozpoznat intenci autora a další faktory. Tyto prostředky mohou být v psaném textu naznačeny graficky (například kurzívou, uvozovkami nebo pomlčkou).¹²

Psaní citátů v uvozovkách signalizuje jinou intonaci oproti zbytku textu. Pokud je citát navíc psán kurzívou, pochází od samotného Henninga Scherfa, což dále intonaci ovlivňuje (hovoří určitá postava). Uvozovky nalezneme také jako označení názvů či obrazných pojmenování a přirovnání apod. Vyjádření důrazu slouží vykřičníky. V textu se objevují také řečnické otázky a pomlčky, které přerušují melodii věty a mají vliv na její zvukovou podobu.

---

¹² NORD, Christiane, 1995. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevante Textanalyse*. 3. vyd. Heidelberg: Groos, s. 137. ISBN 3-87276-649-X.

3.2. Metoda a cíl překladu

Jiří Levý hovoří o dvojí normě v překladu. O normě reprodukční (požadavku věrnosti, výstižnosti) a normě „uměleckosti“ (požadavku krásy). Obě tyto normy jsou nepostradatelné, přičemž norma věrnosti odpovídá „normě pravdivosti v umění původním“¹³. Pravdivost se zde ale nerovná shodě se skutečností, ale „vystižení a sdělení skutečnosti“¹⁴. Při překladu jsem vycházela z tvrzení, že „překlad nemůže být stejný jako originál, ale má stejně působit na čtenáře.“¹⁵ a také že stěžejní je v překladu přenos „invariantního významového jádra“¹⁶ výchozího textu, o kterém hovoří Popovič.

Podle Nordové je účel překladu definován komunikační situací, pro kterou je překlad určen a k jeho určení nestačí pouhá analýza výchozího textu. Účel ovlivňují faktory jako příjemce výchozího textu, místo a čas, na kterém se bude komunikace odehrávat atd.¹⁷ Důležité bylo zachování intence autora, tedy zejména intence informovat příjemce o životě a politickém působení Henninga Scherfa a také zachování žánru biografie a jeho charakteristik. Zvolená metoda vychází z předpokladu, že by překládané podkapitoly vyšly jako součást českého překladu celé knihy nebo by se s nimi příjemce mohl setkat v rámci výstavy, výstavního katalogu apod. Překlad je tedy určen současnému českému čtenáři. Jedná se o instrumentální překlad, který na rozdíl od překladu dokumentárního pouze nepopisuje výchozí text, ale slouží jako samostatný nástroj v nově vzniklé komunikační situaci¹⁸. Dvě zvolené kapitoly byly překládány tak, aby zachovaly záměr a funkci výchozího textu, a tím vznikl překlad funkčně ekvivalentní.

S ohledem na příjemce cílového textu a časový odstup od vydání originálu musela být některá fakta aktualizována či doplněna. Vzhledem k vázanosti obsahu na konkrétní osobu a místo a na charakteristiku příjemce se překlad orientuje spíše na momenty jedinečné, tedy zvláštní, jak o nich hovoří Levý¹⁹, a řídí se tedy spíše požadavkem věrnosti.

---

¹³ LEVÝ, Jiří, 2012. *Umění překladu*. 4. uprav. vyd. Praha: Apostrof, s. 82. ISBN 978-80-87561-15-7.

¹⁴ Tamtéž, s. 83.

¹⁵ Tamtéž, s. 83.

¹⁶ POPOVIČ, Anton, 1975. *Teória umeleckého prekladu*. 2. preprac. a rozšír. vyd. Bratislava: Tatran, s. 78.

¹⁷ NORD, Christiane, 1993. *Einführung in das funktionale Übersetzen: Am Beispiel von Titeln und Überschriften*. Tübingen: Francke, s. 9. ISBN 3-7720-1424-0.

¹⁸ Tamtéž, s. 25.

¹⁹ LEVÝ, Jiří, 2012. *Umění překladu*. 4. uprav. vyd. Praha: Apostrof, s.104. ISBN 978-80-87561-15-7.

3.3. Překladatelské problémy a jejich řešení

Tato kapitola se zabývá vybranými překladatelskými problémy a jejich konkrétními řešeními z hlediska lexikálního, morfosyntaktického, pragmatického a stylistického. V některých příkladech jsou konkrétní jevy či části, které se vztahují k popisované problematice, zvýrazněny podtržením.

3.3.1. Lexikální rovina

3.3.1.1. Vlastní jména a názvy

U názvů ulic bylo v cílovém textu doplněno substantivum *ulice*, i když by příjemce pravděpodobně význam odvodil z kontextu a německého *-straße*. Pokud jména ulic následují za sebou, byl každý název uveden v plném tvaru se *-straße*. Zachování německé podoby (kdy první název slovo *-straße* neobsahuje) by mohlo být pro příjemce matoucí, protože nelze počítat s tím, že by znal zákonitosti německé gramatiky, i když se například o německou jazykovou oblast zajímá. U ulice Thedinghauser Straße byla zachována podoba originálu (tedy oddělená podoba). U známých měst jako jsou *Berlín*, *Drážďany*, *Paříž* atd. bylo užito českého označení. Jednalo-li se o město menší a méně známé, byl zachován název německý (např. *Mutlangen*). Označení Osvětim, které je v češtině běžné, bylo použito jako ekvivalent německého *Auschwitz*. U dalších názvů koncentračních táborů byla zachována německá varianta používaná i v češtině. Označení *Konzentrationslager Minsk* se dále věnuje kapitola 3.3.3.1. *Chyby, nedostatky a nepřesnosti ve výchozím textu*.

V cílovém textu bylo na některých místech doplněno křestní jméno osoby, zejména pokud se o ní v textu hovořilo poprvé, jelikož uvádění celého jméno v tomto případě odpovídá zvyklostem v češtině a uvést pouze povolání není dostatečné. Doplněno bylo křestní jméno historika Michaela Wolffsohna a také šéfa strany PKK Abdullaha Öcalana.

- Als der jüdische Historiker Wolffsohn im Verlaufe der Diskussion über die damalige Rolle der Wehrmacht ungewöhnlich polemisch die Frage aufwirft,... (O, ř. 214–216)
- Když židovský historik Michael Wolffsohn během diskuse o tehdejší úloze wehrmachtu vznese neobvykle polemicky otázku, ... (P, ř. 193–194)

V citátech, který nese prvky mluvenosti, křestní jméno doplněno nebylo. Doplněno jméno nebylo ani v případě, že příjmení předchází výraz *Herr*, jak tomu bylo v případě následujícím:

- *Ich möchte gerne Herrn Wolffsohn beweisen, dass wir hier in Bremen mit unseren unterschiedlichen Auffassungen und Biografien die Kraft haben, ...* (O, ř. 220–221)
- *Rád panu Wolffsohnovi dokážu, že my tady v Brémách s různými názory a s různými životními příběhy máme sílu ...* (P, ř. 197–198)

K ženským příjmením byla připojena přechylovací přípona *-ová*. Pouze jméno *Selma Zwienicki* bylo ponecháno v původní podobě. I k tomuto jménu by sice přechylovací koncovka mohla být přidána a jméno by pak podle pravidel uvedených v Internetové jazykové příručce²⁰ znělo *Selma Zwienickiová*, ale toto řešení nepovažuji vzhledem k složitě výslovnosti a množství samohlásek za vhodné.

Uvádění německých názvů událostí, akcí, knih, organizací atd. v závorce za příslušným pojmem je projevem exotizační tendence a přispívá k větší překladovosti textu. Německé pojmy v závorce byly uvedeny především tam, kde český překlad není ustálen či neexistuje (název byl v tom případě přeložen z výchozího textu v rámci práce). U těchto pojmu se v českých textech lze setkat i s používáním původního německého názvu, a proto má smysl jej uvádět. K tomuto řešení přispívá i předpoklad, že si je příjemce cílového textu, jak již bylo zmíněno, vědom vázanosti originálu na jednu postavu (Henninga Scherfa), respektive prostředí (Německo).

- ... napíše svému mentorovi Helmutu Keusenovi, řediteli Evangelického studijního spolku Villigst (Evangelisches Studienwerk Villigst): ... (P, ř. 284–286)
- Den otevřených mešit (Tag der offenen Moschee) (P, ř. 236) – u tohoto spojení došlo také ke změně čísla. V němčině má název v singuláru ten význam, že je návštěvníkům otevřeno mešit více. V češtině je vhodné tuto skutečnost zdůraznit užitím plurálu.

Jméno *Mahatma Gandhi* (podoba užívaná v němčině) bylo přepsáno podle pravidla pro jména pocházející z jazyků, které nepoužívají latinku, tak, „že se znaky české abecedy přibližně vystihuje jejich původní výslovnost“²¹. Jeho podoba v překladu je tedy *Mahátmá Gándhí*.

Pokud autor hovoří o Henningu Scherfovi či jeho otci, uvádí často pouze příjmení. Z kontextu vyplývá, o kterém z mužů autor hovoří, v některých případech bylo ale křestní jméno doplněno, aby byla výpověď v češtině snadněji pochopitelná.

²⁰ Přechylování příjmení, která mají formu podstatného jména a ve výslovnosti jsou zakončena na samohlásku (typ Svoboda – Svobodová). In: *Internetová jazyková příručka* [online]. Ústav pro jazyk český AV ČR [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=702&dotaz=prijmeni#nadpis10>

²¹ Počešťování přejatých slov včetně vlastních jmen. In: *Internetová jazyková příručka* [online]. Ústav pro jazyk český AV ČR [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=120&dotaz=gandhi>

3.3.1.2. Internacionalismy

Výchozí text obsahuje mnoho internacionalismů, tedy slov, která se ve stejné nebo podobné formě vyskytují ve více jazycích.²² Mnoho internacionalismů, které se vyskytují i v češtině a jsou běžné, bylo zachováno (např. *kibuc*, *protokol*, *tolerance*, *naivita*, *etika*, *instance*, *gymnázium*, ...). V následujícím případě by bylo možné internacionalismus zachovat, ale z důvodu ustálenosti spojení jsem se rozhodla použít místo výrazu *inkarnace* český výraz *ztělesnění*:

- die »Inkarnation des Bösen« (O, ř. 78) – „ztělesnění zla“ (P, ř. 70)

3.3.1.3. Anglicismy

Jako anglicismus je označován „jazykový prostředek převzatý z angličtiny do jiného jazyka nebo podle angličtiny v něm vytvořený“²³. Kromě anglického výrazu *work camp*, jemuž se věnuje kapitola 3.3.3.1 *Chyby, nedostatky a nepřesnosti ve výchozím textu*, obsahuje výchozí text i další výrazy pocházejících z angličtiny. Mnoho z nich obsahuje například pasáž, ve které se autor věnuje rokenrolu, Elvisu Presleymu apod. Některé z těchto anglicismů jsou používány i v češtině, a proto byly v překladu zachovány, ovšem v počeštěné formě (*Rock'n'roll* – *rokenrol*). Jindy byl anglicismus, který se v češtině nepoužívá, nahrazen příbuznou formou, která je v češtině běžná (*Teen* – *teenager*). V případě, že se anglicismus v češtině používá zřídka nebo vůbec, byl v překladu nahrazen domácím výrazem (*Twen* – *dvacátník*) nebo vysvětlen (*Dufflecoat* – *vlněný kabát s kapucí*).

3.3.1.4. Kompozita

Pro němčinu jsou složené tvary slov, tedy kompozita, typická. U kompozit typu *Wiederbewaffnung* se i v češtině užívá složeného tvaru (*znovuvyzbrojení*). V takovém případě bylo kompozitum v češtině zachováno. V níže uváděném příkladu byla k termínu doplněna také zkratka SRN, jelikož se termín v tomto spojení používá a je v češtině snadněji pochopitelný.

- ..., um gemeinsam mit vielen Demonstranten gegen die Wiederbewaffnung zu protestieren. (O, ř. 118–119)

---

²²DUDEN: *Das Fremdwörterbuch*, 2010. Band 5. 10., aktual. Auflage. Hrsg. Dudenredaktion. Mannheim, Zürich: Dudenverlag, s. 31. ISBN 978-3-411-04060-5.

²³ IVANA, Bozděchová. ANGLICISMY V ČESKÉM LEXIKU. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online]. [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ANGLICISMY%20V%20ČESKÉM%20LEXIKU#anglicismus>

- ..., aby společně s mnoha dalšími demonstranty protestoval proti znovuvyzbrojení SRN. (P, ř. 108–109)

Kompozita byla přeložena různými způsoby. Nejčastěji bylo německé kompozitum přeloženo pomocí atributivní skupiny s přívlastkem adjektivním (*Nachkriegsdeutschland – poválečné Německo, Erbfeind – úhlavní nepřítel, ...*). Pro překlad bylo také použito atributivní skupiny s přívlastkem substantivním (např. *Verantwortungsgefühl – pocit zodpovědnosti*). „Českou paralelou mnohých německých kompozit však není vždy atributivní skupina, nýbrž často i jednoslovné, většinou odvozené, ale někdy i neodvozené substantivum.“²⁴ Tak tomu bylo například u výrazu *Christenmensch – křesťan*.

Součástí kompozit jsou ve výchozím textu také zkratky PKK a NS zmíněné v následující kapitole. Kromě těchto dvou zkratk se v kompozitech také objevuje zkratka SA, která je v překladu zachována, jelikož se jedná o v českém prostředí známou zkratku (stejně jako například *NSDAP*). U kompozit *SA-Trupps*, *SA-Kundgebung* a *SA-Mann* je zachována pouze zkratka *SA*, již předchází podstatné jméno. U výrazu *SA-Gruppenführer* jsem se rozhodla zachovat německou podobu kompozita, jelikož se tato forma používá i v češtině.

Autorem vytvořený neologismus *Sich-nicht-unterkrigen-Lassen*, který v němčině jako podstatné jméno funguje a vychází z ustáleného spojení *sich nicht unterkriegen lassen*, jsem se v překladu rozhodla nezachovat, jelikož by složený tvar v češtině působil nepřírozně. V pasáži došlo také k výrazovému zeslabení, jelikož spojení *nenechat se zdolat* nezachovává hovorovost německého spojení. Stejně tak tomu je u hovorového výrazu *Aufmucken*, při jehož překladu slovem *vzepřít se* došlo v této pasáži také ke generalizaci.

- Die Biografie des Vaters: Kein antifaschistischer Held, aber eine Geschichte des Standhaltens, Durchhaltens, des Aufmuckens und Sich-nicht-unterkriegen-Lassens – ... (O, ř. 427–429)
- Otcova biografie, to není žádný příběh antifašistického hrdiny, ale příběh odolnosti, výdrže a snahy vzepřít se a nenechat se zdolat – ... (P, ř. 380–381)

Některá kompozita spadala do oblasti terminologie. Některým těmto případům se věnuje kapitola 3.3.1.6 *Termíny*.

---

²⁴ ŠTÍCHA, František, 2015. *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Academia. Lingvistika (Academia), s. 428. ISBN 978-80-200-2378-0.

3.3.1.5. Zkratky

Ve výchozím textu se objevuje i množství zkratk. U některých z nich je možné předpokládat, že je bude znát i příjemce cílového textu, a proto je není třeba vysvětlovat (např. *CDU*, *SPD*, *SA*, ...). V případě, že se v češtině používá jiná zkratka (vzniklá z názvu v češtině) než v němčině, jsem zvolila zkratku českou (například u *DDR – NDR*). Zkratku *NS*, která byla součástí kompozit ve výchozím textu, jsem nezachovala, nýbrž přeložila adjektivem *nacistický* (např. *NS-Regime – nacistický režim*). Adjektivum *nacistický* jsem použila také u kompozit se zkráceným tvarem *Nazi*²⁵ (např. *Nazi-Beamte – nacistický úředník*). Zde došlo k výrazovému zeslabení, jelikož adjektivum *nacistický* nezachovává hovorovost a pejorativnost německého výrazu. V některých případech by se tento výraz dal přeložit velmi expresivním výrazem *nácek*, ale v tomto případě je cílem zachovat záměrné opakování slova *Nazi*, čehož lze dosáhnout právě užitím adjektiva, a proto je spojení *nacistický úředník* vhodné.

Vzhledem k předpokladu, že příjemce cílového textu by nemusel znát zkratku PKK označující Stranu kurdských pracujících, jsem se rozhodla doplnit celé jméno strany a zkratku uvést v závorce.

- Als nach der Verhaftung des kurdischen PKK-Chefs Öcalan die Kurden in Bremen gewalttätig zu werden drohten, ... (O, ř. 274–275)
- Když brémští Kurdové po zatčení šéfa Strany kurdských pracujících (PKK) Abdullaha Öcalana hrozili násilím, ... (P, ř. 244–246)

Zkratka *GI*, která označuje řadového amerického vojáka, se v češtině nepoužívá, a proto jsem ji v překladu nezachovala, ale uvedla pouze její význam.

- Aber Bill Haley und Elvis Presley, der 1958 als GI über Bremerhaven nach Deutschland kommt und eine Generation in Röhrenjeans und Petticoats in Schwingung bringt, spielen eine Musik für jugendliche Massen, ... (O, ř. 298–300)
- Ale Bill Haley a Elvis Presley, který roku 1958 přijíždí jako řadový voják americké armády přes Bremerhaven do Německa a rozhybe celou generaci lidí v úzkých džínách a v sukních do pasu s výraznými spodničkami, hrají hudbu pro masy mladých lidí, ... (P, ř. 266–269)

---

²⁵ Nazi. In: *Duden* [online]. Bibliographisches Institut [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: <https://www.duden.de/node/101859/revision/101895>

Výraz *KZler* (ve výchozím textu plurálová forma) byl přeložen jako *vězni z koncentračního tábora*.

- *Ich habe sogar KZler in Erinnerung, die in der Stadt aufgeräumt haben.* (O, ř. 54)
- *Mám dokonce ještě v paměti vězně z koncentračních táborů, kteří ve městě uklízeli.* (P, ř. 48–49)

3.3.1.6. Termíny

Již zmíněná příslušnost žánru biografie k literatuře faktu, a tudíž její postavení na pomezí stylu odborného a stylu uměleckého, souvisí s tím, že se v textu objevují termíny. Termín je v rámci oboru ustálené pojmenování, které „je v rámci disciplíny jednoznačným pojmenováním pojmu.“²⁶ Mezi jasnými termíny a netermíny se nacházejí i pojmenování slabě terminologizovaná, která bývají označována také jako polotermíny.²⁷

Některé termíny se v češtině vyskytovaly v téměř stejné podobě jako v němčině (např. *kategorischer Imperativ – kategorický imperativ*). U jiných byl použit český ekvivalent (např. *die Nächstenliebe – láska k bližnímu*).

Vojenské a právní termíny si v němčině a češtině neodpovídají vždy, jelikož dané struktury nejsou organizovány stejně. Německý termín *Kriegsdienstverweigerer* byl přeložen českým termínem *odpírač vojenské služby*, termín *Kriegsdienstverweigerung* jako *odpírání vojenské služby*, termín *Kriegsdienst* jako vojenská služba a termín *Ersatzdienst* jako *náhradní civilní služba*. Vzhledem k tomu, že výraz *odpírač* není tak běžně užívaným označením, jsem se rozhodla ho ze stylistických důvodů v jednom místě nahradit slovem *odpůrce*. Výraz *odpůrce* vystihuje obecnou myšlenku a tímto řešením je zamezeno přílišnému opakování slova *odpírač*.

- *Da duldet er schon als Schüler keine Kompromisse. Bis heute ist er anerkannter Kriegsdienstverweigerer geblieben: ...* (O, ř. 341–342)
- *Již jako žák v tomto ohledu nestrpěl kompromisy a uznávaným odpůrcem vojenské služby zůstává dodnes.* (P, ř. 303–305)

---

²⁶ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ, 2008. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, s. 218. ISBN 978-80-7106-961-4.

²⁷ BOZDĚCHOVÁ, Ivana, 2009. *Současná terminologie: se zaměřením na kolokační termíny z lékařství*. Praha: Karolinum. Acta Universitatis Carolinae, s. 23. ISBN 978-80-246-1539-4.

Termín *Referendarexamen* jsem z překladu vypustila a použila pouze vysvětlení, tedy *první státní zkouška* (P, ř. 308). Hned v následující pasáži se objevuje termín *Referendariat*, u nějž jsem se rozhodla zachovat i samotný termín (ve počestěné formě). Stejně tak tomu bylo u termínu *Assessor-Examen*. Že se jedná o termíny převzaté z němčiny značí uvození zkratkou *tzv.*

- ..., seine juristische Referendarzeit erst einmal zu Ende zu machen. (O, ř. 347–348)
- ..., aby nejprve dokončil povinnou odbornou praxi, tzv. referendariát. (P, ř. 310)
- ..., die ja damals bis zum Assessor-Examen vier Jahre dauerte. (O, ř. 453–454)
- Což v té době znamenalo čtyři roky k tzv. asesorské zkoušce, který byla státní zkouškou závěrečnou. (P, ř. 315–316)

3.3.2. Morfosyntaktická rovina

3.3.2.1. Změna času

Povejšil uvádí, že v němčině „v živém vyprávění nebo jako stylistický záměr může prézens vyjadřovat minulost.“²⁸ Tohoto prostředku autor hojně využívá a byl zachován i v překladu.

- Wie viele damals Engagierten geht er auf die Straße, marschiert als Abiturient ... (O, ř. 112–113)
- Jako mnoho tehdy angažovaných lidí vychází do ulic. Jako maturant jde ... (P, ř. 102)

Kromě prézentu však autor minulý děj vyjadřuje i perfektem a préteritem. Pro zachování plynulosti textu bylo v některých pasážích slovesný tvar změněn a byla použita forma, která je vhodnější pro zachování koherence textu.

- Da duldete er schon als Schüler keine Kompromisse. Bis heute ist er anerkannter Kriegsdienstverweigerer geblieben; als Student versucht er, ... (O, ř. 341–343)
- Již jako žák v tomto ohledu nestrpěl kompromisy a uznávaným odpůrcem vojenské služby zůstává dodnes. Jako student se snaží ... (P, ř. 303–305)

---

²⁸ POVEJŠIL, Jaromír, 1987. *Mluvnice současné češtiny*. Praha: Academia, s. 78. ISBN 21-046-87.

3.3.2.2. Pasivum

V němčině je participiální pasivum (tímto termín nahrazuje Štícha tradiční termín pasivum opisné) častěji používané než v češtině a často je ho při překladu do češtiny nutné nahradit buď aktivním tvarem slovesa nebo reflexivním deagentivem (tzn. zvratným pasivem) nebo jinými prostředky. „Není však nutné ani vhodné upadat do extrému a každé německé pasivum nebo většinu pasivních tvarů německého textu převádět v češtině na tvar aktivní.“²⁹

Pasivum ve výchozím textu byl do češtiny přeloženo:

a) opisným pasivem

- Schon die Geburt des Sohnes Henning am 31. Oktober 1938 war von Ereignissen überschattet worden, die für die Zukunft Schlimmes ahnen ließen. (O, ř. 2–3)
- Již narození syna Henninga 31. října 1938 bylo zastíněno událostmi, které dávaly tušit, že budoucnost přinese ještě něco horšího. (P, ř. 2–3)

b) zvratným pasivem

- Verfehlungen wurden nicht selten zweimal eingestanden – ... (O, ř. 498–499)
- K prohřeškům se nezdá přiznávalo dvakrát – ... (P, ř. 444)

c) aktivem

- Auch in Bremen, dieser einst so stolzen Hansestadt, wird eifrig Beifall geklatscht: ... (O, ř. 35–36)
- Také v Brémách, v kdysi tak hrdém hanzovním městě, zní nadšený potlesk. (P, ř. 33)

3.3.2.3. Zájmeno *man*

Zájmeno, které by odpovídalo německému *man* (vyjadřujícímu „všeobecný a neurčitý lidský agens“³⁰) se v češtině nevyskytuje. U sloves, která netvoří trpný rod, se v němčině jedná o jediný prostředek k neurčitému a neosobnímu vyjádření agentu ve větě.³¹

Pro překlad zájmena *man* jsem téměř ve všech případech zvolila překlad výrazem *člověk*:

---

²⁹ ŠTÍCHA, František, 2015. *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Academia. Lingvistika (Academia), s. 533. ISBN 978-80-200-2378-0.

³⁰ POVEJŠIL, Jaromír, 1987. *Mluvnice současné češtiny*. Praha: Academia, s. 99. ISBN 21-046-87.

³¹ Tamtéž, s. 99

- Dabei lernt er, dass man sich das Recht auf eine Demonstration zuweilen auch erstreiten muss. (O, ř. 116–117)
- Přitom zjišťuje, že právo demonstrovat si člověk někdy musí vybojovat. (P, ř. 106)

V následujícím případě byla výpověď konkretizována s ohledem na to, že z věty jasně vyplývá, že zájmeno *man* v tomto případě odkazuje k již zmíněnému výrazu *Bevölkerung*, a proto jsem při překladu zvolila variantu vedlejší věty, ve které je *obyvatelstvo* nevyjádřeným podmíněm:

- Die Betroffenheit darüber, dass diese Ausschreitungen vor Augen einer Bevölkerung geschahen, die sich später damit entlasten wollte, man habe davon nichts gewusst – ... (O, ř. 49–51)
- Zklamání a smutek z toho, že se takové násilnosti odehrávaly před zraky obyvatelstva, které si později chtělo ulevit od viny tvrzením, že o nich nemělo ani tušení – ... (P, ř. 44–46)

Stejný postup, tedy překlad pomocí věty s konkrétním nevyjádřeným podmíněm (zde jím je Henning Scherf), jenž je zřejmý z kontextu, jsem zvolila i na dalším místě:

- Man renoviert mit Gleichaltrigen Waisenhäuser und im Vorort der Stadt Worms städtische Siedlungshäuser, ... (O, ř. 289–291)
- Spolu s dalšími mladými lidmi renovuje sirotčince a také domky na předměstí města Worms, ... (P, ř. 257–258)

3.3.2.4. Konjunktiv I

Pro vyjádření obsahu, který pronesl někdo jiný, se v němčině užívá konjunktivu I, který může být v případě, že je jeho forma totožná s indikativem, nahrazen konjunktivem II. Takto je konjunktiv I užíván i ve výchozím textu. „V češtině se nepřímá řeč na slovesném modu nijak neprojevuje.“ K zdůraznění toho, že se jedná o reprodukovanou výpověď, jejíž pravdivost nemůže být zaručena, lze v češtině užít částicí *prý*. Jinak je ale „závislá věta uvozena spojovacím výrazem“.³² Toto užívání konjunktivu je spojeno se spisovnou vrstvou jazyka, oficiálními projevy apod.³³ K vyjádření reprodukováného sdělení jsem nejčastěji užila spojky a slovesa v indikativu (zde i ve spojení s modálním slovesem):

³² POVEJŠIL, Jaromír, 1987. *Mluvnice současné češtiny*. Praha: Academia, s. 88. ISBN 21-046-87.

³³ Tamtéž, s. 89.

- Niemand kann sich später im Ernst damit herausreden, er habe von den Ausschreitungen dieser Pogromnacht in Bremen nicht gewusst. (O, ř. 16–18)
- Nikdo se později doopravdy nemůže vylouvat, že o násilnostech, které se v Brémách během tohoto nočního pogromu odehrály, nevěděl. (P, ř. 15–17)

Další možností bylo uvést mluvčího přímo ve vedlejší větě se slovesem v indikativu bez spojky:

- Das Geld hat habe zwar selten für alle gereicht, erinnert sich die Tochter Traute Meier, ... (O, ř. 463–464)
- Peníze sice zřídka kdy stačily pro všechny, vzpomíná jeho dcera Traute Meierová, ... (P, ř. 411–412)

V dalším případě musel být mluvčí (uvedený v předchozí větě) doplněn, protože jinak by z věty nebylo jasné, zda se jedná o názor mluvčího (zde Traute Meierové) či autora:

- ...rühmte Maria Schröder, die mit ihm Not und Anfechtungen in der »Bekennenden Kirche« erlitten hatte. Fröhlich und wie selbstverständlich habe dieser Mann seine große Familie ins Gemeindeleben hineingestellt und bei allen seinen Kindern ein soziales Verantwortungsgefühl geweckt, das beispielhaft sei. (O, ř. 595–599)
- Taková jsou pochvalná slova Marie Schröderové, která s ním ve Vyznávající církvi zažila nouzi i napadání. Podle ní přivedl tento muž svou velkou rodinu do života farního sboru s radostí a samozřejmostí a u všech svých dětí vzbudil příkladný pocit společenské zodpovědnosti. (P, ř. 525–529)

V některých pasážích, jako například v podobenství z Matoušova evangelia, nebylo v češtině třeba vyjadřovat, že se jedná o reprodukované sdělení, jelikož tato skutečnost dostatečně vyplývá z kontextu a lze tedy použít pouze minulého tvaru slovesa.

- Dieser Mann habe den ganzen Tag hindurch Männer zum Ernten angeheuert. (O, ř. 387–388)
- Tento muž najímal po celý den muže na sklizeň. (P, ř. 344)

3.3.2.5. Modální sloveso *sollen*

Modální sloveso *sollen* ve spojení s infinitivem plnovýznamového slovesa autor v textu využívá pro vyjádření toho, co je pozorováno z určitého bodu v minulosti a z tohoto pohledu

se teprve odehraje. Duden uvádí jako příklad takého užití větu: *Er sollte seine Heimat nicht wiedersehen*.³⁴ Ekvivalentem k německému slovesu *sollen* bývá v češtině v některých případech modální sloveso *mít*.³⁵ Tak by bylo možné přeložit i větu uvedenou v Dudenu (například jako: *Svou rodnou zemi neměl už nikdy znovu uvidět*.) V překladu však toto řešení zvoleno nebylo, jelikož by mohlo být někdy nesrozumitelné nebo matoucí.

- In Bremen sollte es wähen der Ausstellung keine Gewaltaktion geben, kein Hakenkreuz, keine rechtsradikale Attacke, obwohl der Streit über die Rolle der Wehrmacht die lokale Öffentlichkeit viele Wochen in Atem gehalten hat. (O, ř. 211–214)
- Přestože spor o roli wehrmachtu zaměstnává brémskou veřejnost po mnoho týdnů, neobjevila se v Brémách během výstavy žádná násilná akce, žádný hákový kříž ani žádný radikálně pravicový útok. (P, ř. 190–192)

3.3.3. Pragmatická rovina

3.3.3.1. Chyby, nedostatky a nepřesnosti ve výchozím textu

Jméno Helmuta Keusena, ředitele Evangelického studijního spolku Villigst, je v knize uvedeno chybně: v podobě se dvěma l, tedy Hellmut Keusen. Správná je ale podoba pouze s jedním l a chyba byla v cílovém textu opravena.

Při používání slova *workcamp* se autor nedrží jednotného pravopisu. Ve výchozím textu se objevuje varianta s mezerou »*work camps*« (O, ř. 289) i spojovníkem »*work-camps*« (O, ř. 318, 325). V citátu Henninga Scherfa není výraz uveden v uvozovkách a autor užívá variantu s mezerou (O, ř. 358), v ostatním textu výraz v uvozovkách je. Jedná se o slovo pocházející z angličtiny, kde se vyskytuje varianta s mezerou, tedy *work camp*.³⁶ Pokud autor na některých místech tuto podobu zachovává, není důvod, aby jindy psal výraz se spojovníkem. V česky psaných textech převažuje podoba bez mezery a spojovníku, tedy *workcamp*, která byla použita v cílovém textu (tato varianta je jako jediná dohledatelná v korpusu SYN2015³⁷

---

³⁴ Sollen. In: *Duden* [online]. Bibliographisches Institut [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <https://www.duden.de/node/169003/revision/169039>

³⁵ ŠTÍCHA, František, 2015. *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Academia. Lingvistika (Academia), s. 119. ISBN 978-80-200-2378-0.

³⁶ Definition: work camp. In: Lexico.com [online]. [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: https://www.lexico.com/definition/work_camp

³⁷ KŘEN, M., V. CVRČEK, T. ČAPKA, et al., 2005. *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny. Ústav Českého národního korpusu FF UK* [online]. Praha [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: https://kontext.korpus.cz/view?ctxattrs=word&attr_vmode=mouseover&pagesize=40&refs=%3Ddoc.title&q=~Z6pzZJBMGshG&viewmode=kwic&attrs=word&corpname=syn2015&attr_allpos=all

a v databázi Neomat³⁸). Při užití uvozovek u tohoto výrazu se cílový text orientuje podle textu výchozího.

Nepřesně je ve výchozím textu uveden název jednoho z koncentračních táborů. *Konzentrationslager Minsk* je nepřesné označení. Tábor se nachází v blízkosti města Minsk a jeho český název zní *Malý Trostinec*. Název byl v překladu doplněn, ale zachován byl také název města. Stejně jako příjemce výchozího textu si tak i příjemce textu cílového totiž pravděpodobně tábor rychleji spojí s jeho umístěním v Bělorusku. Jelikož se jedná o název pocházející ze slovanského jazyka, je příjemci cílového textu přesný název tábora jazykově bližší než příjemci textu výchozího a není důvod jej neuvádět.

- Die couragierte Lehrerin wurde im März 1942 zusammen mit drei Kolleginnen vom Dienst suspendiert, weil sie jüdischen Familien vor ihrem Abtransport ins Konzentrationslager Minsk Trost zugesprochen hatte. (O, ř. 476–479)
- Tato kurážná učitelka byla v březnu roku 1942 spolu se třemi kolegyněmi odvolána ze zaměstnání, protože se snažila poskytnout útěchu židovským rodinám před tím, než byly transportovány do koncentračního tábora Malý Trostinec u Minsku. (P, ř. 423–426)

3.3.4. Stylistická rovina

V rámci stylistické roviny se překlad snaží zachovávat styl originálu. Převažuje snaha zachovat terminologičnost výrazů, expresivitu (např. *aufmucken – pípnout*), nahrazovat německá ustálení spojení českými ekvivalenty apod. V některých případech došlo ke generalizaci pojmu (např. *Vertrauenslehrer – učitel*). Dialektičnost u slova *Pöks* nebyla zachována, ale kompenzována hovorovým výrazem *klučina*. Zejména v rovině syntaktické docházelo k intelektualizaci sdělení, s čímž souvisí i skutečnost, že v některých případech byla oslabena hovorovost výpovědi, i když byla učiněna snaha hovorovost alespoň částečně kompenzovat. Otázce intertextuality, citátům a vybraným překladatelským posunům vzniklým během překladu se věnují následující kapitoly.

---

³⁸ Workcamp, 2015. In: *Databáze excerpčního materiálu Neomat* [online]. Verze 3.0. Praha: Oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český AV ČR [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: http://www.neologismy.cz/index.php?retezec=workcamp&nove_hledani=1&prijimam=1

3.3.4.1. Intertextualita

Stejně jako v celé knize se i v překládaných podkapitolách vyskytuje množství citátů, které jsou součástí textu a nejsou z něj vyčleňovány do samostatných odstavců. Jedná se například o úryvky z protokolů (O, ř. 581–585, 588–589), úryvek z textu Barmenského vyznání víry (O, ř. 492–494) a citáty z knih (např. O, ř. 26–31). U citátu z knihy Alexandera a Margarete Mitscherlichových bylo s ohledem na příjemce cílového textu, jemuž tato jména nemusí být známa, doplněno, že se jedná o označení pocházející z jejich knihy. Dále bylo doplněno jejich povolání, jelikož u jiných citací tuto informaci uvádí sám autor.

- Die verdrängte Schuld, so analysierten später Alexander und Margarete Mitscherlich, wurde von den Deutschen auf die »Inkarnation des Bösen« abgeschoben –... (O, ř. 76–78)
- Jak později ve své knize analyzovali psychoanalytici Alexander a Margarete Mitscherlichovi, svalovali tehdy Němci svou potlačenou vinu na toto „ztělesnění zla“ – ... (P, ř. 68–69)

Seznam zdrojů a použité literatury je sice uveden na konci knihy (rozdělen podle kapitol), ale neobsahuje všechny zmíněné citáty. Přímo v textu autor necituje. Citace také nejsou číslovány. Jak již bylo zmíněno v kapitole 3.1.1.8 *Funkce a styl textu*, stojí literatura faktu na pomezí odborného a uměleckého stylu, což dokazuje i skutečnost, že autor sice seznam použitých zdrojů a literatury uvádí, ale citace nejsou kompletní a nejsou uvedeny konkrétně u jednotlivých pasáží v textu. Je pravděpodobné, že v českém vydání celé knihy či v rámci použití částí textu pro jiné účely, například v rámci výstavy, by zdroje a použitá literatura uvedeny byly, v rámci této práce je však od tohoto záměrně upuštěno. Stalo se tak jednak z toho důvodu, že překládány jsou pouze dvě podkapitoly textu a literatura je uváděná pro celou kapitolu, jednak s ohledem na povahu citátů, které neobsahují přesné a odborné informace, čísla, výsledky zkoumání apod., ale spíše vzpomínky a názory osob či informace, které dokreslují popisovanou situaci.

Všechny citáty (vyjma jednoho biblického citátu, jenž je popsán v kapitole 3.3.4.2 *Biblické citáty*), byly přeloženy z výchozího textu (nebyl tedy použit překlad již existující). Pouze u titulku, který se objevil v tureckém deníku *Milli Gazete*, bylo v cílovém textu zachováno i původní německé znění a český překlad byl uveden v závorce. Zachování německého znění má v tomto případě význam, jelikož ukazuje (v cílovém textu dokonce ještě jasněji než v textu výchozím), že se citát v tureckých novinách objevil německy. Jak vyplývá

z předpokladů zmíněných v kapitole 3.1.1.3. *Příjemce*, je si příjemce cílového textu vědom zakotvení originálu v německém prostředí, a proto je možné tohoto řešení použít.

- Nach seiner Rundreise durch die Moscheen, dankte ihm die türkische Zeitung »Milli Gazete« mit der Schlagzeile: »Danke, Herr Scherf«. (O, ř. 283–285)
- Po jeho okružní jízdě po mešitách mu turecké noviny Milli Gazete poděkovaly titulkem: „Danke, Herr Scherf“ („Díky, pane Scherfe“). (P, ř. 252–253)

3.3.4.2. Biblické citáty

V podkapitole *Vorbild des Vaters* se vyskytuje biblický citát, jež pochází z revidovaného vydání Lutherova překladu Bible z roku 1984. Jedná se o citát ze Žalmu 68, verš 21³⁹. Jednou z možností překladatelských postupů pro překlad citátů, kterou uvádí Nordová⁴⁰, je substituce výchozího citátu zněním v cílovém jazyce. Tento postup byl u tohoto citátu použit a jako překlad bylo zvoleno znění z Českého ekumenického překladu, jelikož je Český ekumenický překlad stejně jako Lutherův překlad Bible užíván v prostředí evangelické církve. Autor výchozího textu v citátu nezachovává grafickou podobu slova *Herr*, které je v Lutherově překladu Bible psáno velkými písmeny. V Českém ekumenickém překladu jsou slova *kdo* a *tenat* psána kurzívou, jelikož se jedná o překladatelské dodatky „nutné pro lepší srozumitelnost nebo z důvodu rytmických“.⁴¹ V cílovém textu nebyla kurzíva zachována, jelikož by čtenář důvod značení bez vysvětlení nemusel pochopit. Úryvek a jeho překlad mají tedy následující podobu:

- »Wir haben einen Gott, der da hilft, und einen Herrn, der vom Tode errettet.«
(O, ř. 483–484)
- „Bůh je Bohem, jenž nás zachraňuje. Je to on, Panovník Hospodin, kdo vyvádí z tenat smrti.“ (P, ř. 429–430)

Autor uvádí, že se v textu objevuje ještě jeden citát žalmu:

---

³⁹ Lutherbibel 1984: Bibeltext. *Deutsche Bibelgesellschaft* [online]. [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: https://www.die-bibel.de/bibeln/online-bibeln/lutherbibel-1984/bibeltext/bibel/text/lesen/?tx_bibelmodul_bibletext%5Bscripture%5D=psalm+68

⁴⁰ NORD, Christiane, 2011. *Funktionsgerechtigkeit und Loyalität: Theorie, Methode und Didaktik des funktionalen Übersetzens*. Berlin: Frank & Timme, s. 137-138. ISBN 978-3-86596-330-7.

⁴¹ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad*, 2007. 13. vyd., (4. opr. vyd.). Praha: Česká biblické společnost, s. 15. ISBN 978-80-85810-58-5.

- Bei der Abwahl von Tobe Wessels hatte Scherf noch Protokoll geführt und mit dem Psalm unterschrieben: »Herr, fern Dir leb ich! Herr, fern Dir sterbe ich, Herr, fern Dir bin ich ewiglich.« (O, ř. 586–589)

Ačkoliv autor tvrdí opak, o citát ze žalmu se nejedná, což potvrdil i Mgr. Ondřej Kolář, Th.D. v emailové komunikaci.⁴² Lze předpokládat, že se jedná o chybu. V cílovém textu je výpověď zobecněna a informace o žalmu není zmíněna. Samotný citát je přeložen doslova:

- Při odvolání Tobeho Wesselse Heinrich Scherf ještě zapisoval do protokolu a na závěr připsal citát: „Pane, Tobě vzdálen žiji. Pane, Tobě vzdálen umírám, Pane, Tobě vzdálen jsem navěky.“ (P, ř. 518–520)

Biblická citace je na rozdíl od výchozího textu uvedena v textu cílovém v závorkách v podobě ustálené zkratky a čísel verše.

- ...aus dem Matthäus-Evangelium, Kapitel 20, Vers 1-16 (O, ř. 387)
- ...z Matoušova evangelia (Mt 20, 1–16) (P, ř. 343–344)

---

⁴² E-mailová korespondence s Mgr. Ondřejem Kolářem, Th.D., farářem a vysokoškolským pedagogem působícím na Evangelické teologické fakultě UK [online], 24. 6. 2020

3.4. Překladatelské posuny a změny

Podle Popoviče vedou literární, kulturní a jazykové odlišnosti originálu a překladu k tomu, že se překlad musí vzhledem k originálu posunout. Přitom je nutné, aby se to, co se vzhledem k originálu v překladu ztratí, jinde v překladu alespoň částečně nahradilo.⁴³ Paradoxně je výrazový posun projevem toho, že úplné věrnosti originálu nelze dosáhnout a zároveň toho, že se překladatel snaží vyhnout „nevěrnosti“ a chce dosáhnout totožnosti za změny některých prvků.⁴⁴ Funkční výrazový posun si klade za cíl adekvátně vyjádřit prvky v podmínkách odlišných systémů.⁴⁵ Tato kapitola se zabývá některými překladatelskými posuny, ke kterým při překladu výchozího textu došlo a vychází z typologie uvedené Jiřím Levým v díle *Umění překladu* a Antonem Popovičem v díle *Téorie umeleckého překladu*.

3.4.1. Výrazové zeslabování

V rovině jazykové výstavby textu hovoří Popovič o výrazovém zeslabování, výrazovém zesilování a výrazové shodě.⁴⁶ K výrazovému zeslabení došlo například v následujícím případě. Sloveso *schnappen*⁴⁷, které Duden v tomto významu označuje za hovorové, bylo nahrazeno neutrálním výrazem *zadržet*. I když se v češtině vyskytují i hovorové ekvivalenty slovesa *schnappen*, považují zde neutrální výraz za vhodnější. Varianty jako *lapit* nebo *chňapnout* jsou příliš spojeny s tím, že dotyčný utíká a někdo ho chce chytit.

- ..., eine Woche lang und in ständiger Angst, von der Polizei geschnappt zu werden, die eine Durchquerung großer Ortschaften verboten hatte. (O, ř. 114–116)
- ... – celý týden v neustálém strachu, že účastníky zadrží policie, která zakázala průchod většími obcemi a městy. (P, ř. 104–105)

K výrazovému zeslabení došlo například také u již zmíněného slova *Nazi*, jenž je hovorové a pejorativní, ale bylo přeloženo neutrálním adjektivem *nacistický*.⁴⁸ Dále také u zájmena *die* v citátech Henninga Scherfa zmíněných již v kapitole 3.1.2.6. *Lexikum*:

---

⁴³ POPOVIČ, Anton, 1975. *Teória umeleckého prekladu*. 2. preprac. a rozšír. vyd. Bratislava: Tatran, s. 118.

⁴⁴ Tamtéž, s. 121.

⁴⁵ Tamtéž, s. 122.

⁴⁶ Tamtéž, š. 123.

⁴⁷ Schnappen. *Duden* [online]. Bibliographisches Institut [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.duden.de/node/162640/revision/162676>

⁴⁸ Viz 3.1.2.7. Syntax.

Die wollten mich nicht im Ersatzdienst haben, weil ich für die einfach zu gefährlich war. (O, ř. 348–349) Snaha alespoň minimálně kompenzovat hovorovost originálu se projevuje užitím eliptické věty.

- *Danach habe ich mich bei denen danach erkundigt, was denn eigentlich mit mir los sei. Und die meinten, das sei jetzt endgültig gelaufen.* (O, ř. 354–356)
- *Po ní jsem se jich ptal, jak to tedy se mnou vlastně bude. A oni, že je to teď definitivní.* (P, ř. 316–317)

3.4.2. Intelektualizace

Podle Levého se překladatel ve snaze předat čtenáři dílo srozumitelnou formou dopouští třech typů intelektualizace: formálního vyjadřování syntaktických vztahů, zlogičťování textu a vykládání nedořečeného. Důvodem je překladatelova pozice jako interpreta díla. Intelektualizace text často zbavuje „umělecky účinného napětí mezi myšlenkou a jejím vyjádřením“.⁴⁹

3.4.2.1. Zlogičťování textu

Zlogičťování textu se objevuje například u popisu procesu s Adolfem Eichmannem. Změněna je pozice obrazného pojmenování a také jeho pád (nominativ na genitiv). Ke zlogičťení slouží i pomlčky oddělující obrazné vyjádření od zbytku textu.

- *Das Bild Adolf Eichmanns während seines Prozesses in Jerusalem, »der Mann im Glaskasten«, das wird auch zu seinen besonderen Erinnerungen gehören.* (O, ř. 60–62)
- *Obraz Adolfa Eichmanna – „muže ve vitríně“ – během procesu v Jeruzalémě bude také patřit k jeho zvláštním vzpomínkám.* (P, ř. 54–55)

3.4.2.2. Vykládání nedořečeného

V překladu došlo také k vykládání nedořečeného:

- *Als der listige Michael den Satz einmal nur einmal aufschreibt und seelenruhig darunter neunundvierzig Gänsefüßchen setzt, ...* (O, ř. 520–521)

---

⁴⁹ LEVÝ, Jiří, 2012. *Umění překladu*. 4. uprav. vyd. Praha: Apostrof, s. 132. ISBN 978-80-87561-15-7.

- Když listivý Michael větu napíše jen jednou a pod ní s naprostým klidem devětačtyřicetkrát připiše uvozovky značící opakování, ... (P, ř. 460–462)
- *Die erzählten vom Zweiten Weltkrieg, als sei der niemals mit einem Zusammenbruch beendet worden.* (O, ř. 186–187)
- *O druhé světové válce mluvili tak, jako by byla neskončila totálním zhroucením systému.* (P, ř. 167–168)

3.4.2.3. Formální vyjadřování syntaktických vztahů

Formální vyjadřování syntaktických vztahů bylo v některých případech v překladu způsobeno tím, že dvojtečka, středník či pomlčka nebyla zachována a byla buď nahrazena tečkou či (jako v tomto případě) spojkou. Důvodem k tomu byla snaha docílit větší plynulosti textu.

- Dieser junge Mann, der sich früh für Gandhis Philosophie der Gewaltlosigkeit begeistert, will die gängige These vom angeblichen »Dämon Hitler« nicht glauben; in den 1960er Jahren wird er zu den jungen SPD-Politiker gehören, ... (O, ř. 84–87)
- Henning Scherf, tento mladý muž, kterého již dříve nadchla Gándhího filozofie nenásilí, nechce věřit běžně rozšířené tezi o údajném „démonu Hitlerovi“ a v 60. letech bude patřit k těm mladým členům SPD, ... (P, ř. 75–77)

Dále se tak stalo v případě, že bylo v souvětí doplněn spojovací výraz:

- *Wir dachten, das kommt nie wieder zusammen, wenn jetzt auch beide Teile noch gegenseitig aufrüsten....* (O, ř. 104–105)
- *Mysleli jsme si, že už nikdy nedojde ke spojení, když teď budou ještě obě části proti sobě zbrojit.* (P, ř. 94–95)

4. Závěr

Cílem této práce bylo vytvořit komentovaný překlad dvou podkapitol z knihy Volkera *Mauersbergera Henning Scherf. Zwischen Macht und Moral – eine politische Biografie* určený současnému českému čtenáři, jenž má zájem zejména o Německo, město Brémy, politiku, historii a o osobu brémského politika Henninga Scherfa. S ohledem na skutečnost, že překlad vznikl s časovým odstupem třinácti let od vydání originálu a s ohledem na příjemce cílového textu (českého čtenáře, jehož znalost reálií zmiňovaných v originálu a vázaných na německou kulturní a jazykovou oblast není totožná se znalostí příjemce výchozího textu) byly provedeny některé změny či doplnění.

Pozornost byla věnována vybraným překladatelským problémům, které se při překladu vyskytly v rovině lexikální, morfosyntaktické, pragmatické a stylistické. V textu se objevovaly zkratky, termíny, anglicismy apod., u kterých bylo s ohledem na příjemce cílového textu nutno rozhodnout, zda je vysvětlit či doplnit. Stejně tomu bylo i u jmen a názvů. Při překladu textu došlo k překladatelským posunům, zejména nivelizace a intelektualizace. Výchozí text obsahoval mnoho citátů, z nichž většina byla přeložena z výchozího textu. V jednom případě byl biblický citát převzat z Českého ekumenického překladu Bible.

5. Zdroje

5.1. Primární zdroje

MAUERSBERGER, Volker, 2007. *Henning Scherf. Zwischen Macht und Moral – eine politische Biografie*. Bremen: Edition Temmen. ISBN 978-3-86108-369-6.

5.2. Sekundární zdroje

Překladatelské a lingvistické příručky:

BOZDĚCHOVÁ, Ivana, 2009. *Současná terminologie: se zaměřením na kolokační termíny z lékařství*. Praha: Karolinum. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 978-80-246-1539-4.

DUDEN: Das Fremdwörterbuch, 2010. Band 5. 10., aktual. Auflage. Hrsg. Dudenredaktion. Mannheim, Zürich: Dudenverlag. ISBN 978-3-411-04060-5.

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ, 2008. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-961-4.

JAKOBSON, Roman, 1995. *Poetická funkce*. Jinočany: H&H. ISBN 80-85787-83-0.

LEVÝ, Jiří, 2012. *Umění překladu*. 4. uprav. vyd. Praha: Apostrof. ISBN 978-80-87561-15-7.

MINÁŘOVÁ, Eva, 2010. *Stylistika češtiny*. Brno. ISBN 978-80-210-4973-4.

NORD, Christiane, 1993. *Einführung in das funktionale Übersetzen: Am Beispiel von Titeln und Überschriften*. Tübingen: Francke. ISBN 3-7720-1424-0.

NORD, Christiane, 2011. *Funktionsgerechtigkeit und Loyalität: Theorie, Methode und Didaktik des funktionalen Übersetzens*. Berlin: Frank & Timme. ISBN 978-3-86596-330-7

NORD, Christiane, 1995. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevante Textanalyse*. 3. vyd. Heidelberg: Groos. ISBN 3-87276-649-X.

POPOVIČ, Anton, 1975. *Teória umeleckého prekladu*. 2. preprac. a rozšir. vyd. Bratislava: Tatran.

POVEJŠIL, Jaromír, 1987. *Mluvnice současné češtiny*. Praha: Academia. ISBN 21-046-87.

ŠTÍCHA, František, 2015. *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Academia. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2378-0.

Reálie:

Aufbruch der Jugend: deutsche Jugendbewegung zwischen Selbstbestimmung und Verführung [Ausstellung im Germanischen Nationalmuseum, Nürnberg, 26. September 2013 bis 19. Januar 2014], 2013. Nürnberg: Germanisches Nationalmuseum. ISBN 978-3-936688-77-1.

BUDSKÁ, Renáta. *Konrád Adenauer (v letech 1876-1955)*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Karlovy Univerzity v Praze. Vedoucí práce Prof. PhDr. Vladimír Nálevka, CSc.

MÜLLER, Helmut M., Hanna VOLLRATH a Karl-Friedrich KRIEGER, 1995. *Dějiny Německa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Dějiny států. ISBN 80-710-6125-5

PRUDKÝ, Martin, 2009. *Teologie v dějinách – dějiny v teologii: Christocentrismus a hermeneutický deficit teologického prohlášení z Barmen (1934)*. Studie a texty Evangelické teologické fakulty 14, 94-111.

Internetové zdroje a slovníky:

Das eine Wort Gottes - 75 Jahre Barmer Theologische Erklärung. In: *Reformierter Bund in Deutschland* [online]. [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: https://www.karl-barth-jahr.eu/Das_eine_Wort_Gottes_75_Jahre_Barmer_Theologische_Erklaerung-3633-0-0-65.htm

Databáze excerpčního materiálu Neomat [online], 2015. Verze 3.0. Praha: Oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český AV ČR [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: www.neologismy.cz

Duden [online]. Bibliographisches Institut [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: www.duden.de

DOVALIL, V., T. KÁŇA, H. PELOUŠKOVÁ, Š. ZBYTOVSKÝ a M. VAVŘÍN, 2019. *Korpus InterCorp – němčina, verze 12 z 12* [online]. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: www.korpus.cz

Barmer Theologische Erklärung. *Evangelische Kirche in Deutschland (EKD)* [online]. [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: <https://www.ekd.de/Barmer-Theologische-Erklärung-Thesen-11296.htm>

HOFFMANOVÁ, Jana. PROJEVY MLUVENÉ A PSANÉ. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017 [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PROJEVY%20MLUVENÉ%20A%20PSANÉ>

Internetová jazyková příručka [online], 2020. Ústavu pro jazyk český AV ČR [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>

Jugendoffiziere: Ihre Referenten für Sicherheitspolitik [online]. [cit. 2020-07-11]. Dostupné z: <http://jugendoffizier.eu>

KŘEN, M., V. CVRČEK, T. ČAPKA, et al., 2005. *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny. Ústav Českého národního korpusu FF UK* [online]. Praha [cit. 2020-07-25].

Dostupné z:

https://kontext.korpus.cz/view?ctxattrs=word&attr_vmode=mouseover&pagesize=40&refs=%3Ddoc.title&q=~Z6pzZJBMGshG&viewmode=kwic&attrs=word&corpname=syn2015&attr_allpos=all

KUZAJ, Thomas. Das einstige „Casino“ bot auch Platz für Politik. *Nordwest Zeitung* [online]. 02.04.2020 [cit. 2020-07-11]. Dostupné z: https://www.nwzonline.de/bremen/bremen-kultur-das-einstige-casino-bot-auch-platz-fuer-politik_a_50,7,3463197190.htm

Lexico.com [online], 2020. Oxford University Press [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: www.lexico.com

Počesťování přejatých slov včetně vlastních jmen. In: *Internetová jazyková příručka* [online]. Ústav pro jazyk český AV ČR [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=120&dotaz=gandhi>

Přechylování příjmení, která mají formu podstatného jména a ve výslovnosti jsou zakončena na samohlásku (typ Svoboda – Svobodová). In: *Internetová jazyková příručka* [online]. Ústav pro jazyk český AV ČR [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=702&dotaz=prijmeni#nadpis10>

VAVŘÍN, M. a. ROSEN, 2015. *Treq* [online]. Praha: FF UK [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: www.treq.korpus.cz

60 Jahre Evangelisches Studienwerk e.V. Villigst [online], 2008. Villigst: Evangelisches Studienwerk e.V. Villigst, Schwerte/Ruhr [cit. 2020-07-11]. Dostupné z: https://www.evstudienwerk.de/images/stories/pdf/flyer_sonstige/Festschrift_internet.pdf

Bible:

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad, 2007. 13. vyd., (4. opr. vyd.). Praha: Česká biblické společnost. ISBN 978-80-85810-58-5.

Lutherbibel 1984: Bibeltext. *Deutsche Bibelgesellschaft* [online]. [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: https://www.die-bibel.de/bibeln/online-bibeln/lutherbibel-1984/bibeltext/bibel/text/lesen/?tx_bibelmodul_bibeltxt%5Bscripture%5D=psalm+68

Další zdroje:

E-mailová korespondence s Mgr. Ondřejem Kolářem, Th.D., farářem a vysokoškolským pedagogem působícím na Evangelické teologické fakultě UK [online], 24. 6. 2020

6. Příloha – výchozí texty